

TRANSILVANIA.

Fóia Associatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentulu se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Associatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Expositiunea istorica dela Budapest'a din a. 1886. — Cultur'a nationala a poporului romanu in comparatiune cu starea lui materiala. — Scólele civile de fete sau scóle superiori. — Procesu verbale alu comitetului Associatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luat in siedinti'a dela 31 Octombree, 1887. — Proiectu de regulamentu pentru cursulu complementaru, impreunatu cu scól'a civila de fete, sustinuta de Associatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu in Sibiu. — Procesu verbale alu comitetului Associatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luat in siedinti'a dela 8 Noemvrie 1887. — Bibliografia.

Expositiunea istorica dela Budapesta din a. 1886.

Raportu prezentatu Academiei romane din Bucuresci.

Conformu programei mele de studii istorice, pe care corpulu academicu binevoise a mi'lu incuviintia in sesiunea sa annuala din 1884 in vreo 9 puncte asia cum se vede trecuta si in Annale, eu ími facusem si pentru anulu acesta unu planu de caletorii pentru adunari, decopieri sau si cumparari de documente istorice pentru academi'a romana; am crediutu inse cà trebue se'mi schimbu acelu planu indata ce se adevéri scirea despre deschiderea unei expositiuni istorice in capital'a Ungariei, Budapesta. Este prea adevératu cà acea expositiune avù de scopu se arunce lumina mare mai multu numai preste evenimentele epocali, alu caroru resultatulu immediatu a fostu luarea capitalei Buda, infrangerea domniei otomane in Ungari'a si scóterea turciloru din acésta tíera; dara consecentiele ulterioari ale victoriiloru castigate din partea armeloru christiane au fostu decisive, parte fericite, parte si fatali pentru câteva tieri invecinate cu Ungari'a. Preste acésta o parte considerabila a literaturii istorice càta e expusa spre vedere nu se ocupa numai de evenimentele din 1686, ci ea se intinde si inapoi celu puçinu pe 80 de ani, trece si inainte pe anii de antai ai vécului alu 18-lea, precum vomu vedea indata la cercetarea publicatiuniloru tiparite din acei ani, cum si din multimea de documente manuscrise in mai multe limbi europene si in cea turcésca.

Inainte de a intra in cercetarea partiloru expositiunei istorice din Ungari'a, afu de bine a permite acilea o informatiune càtu se póte mai scurta despre urdira si realisarea ei asia precum o am scosu din prolegonen'a scrisa de dn. Bela Mailath publicata in fruntea catalogulu celui mare de 469 pagine.

Ide'a infintiarei unei expositiuni in memori'a dilei din 2 Septembrie 1686 a esitu mai antaiu dela dn. Colomanu Thaly membru alu societatiei istorice unguresci in anulu a. 1883, — adeca pre cand Vien'a se prepará se'si celebré die' a din 12 Septembrie 1683 in memori'a liberarei sale de obsidiune si subjugare turcésca. Societatea istorica din Budapesta, care lucra cu mare zelu alaturea cu academi'a maghiara, in siedinti'a sa din 5 Aprile 1883 adoptá propunerea lui Thaly, cá representanti'a municipala a capitalei se fia invitata a celebra in anulu 1886 die' a in veci memorabila din 2 Septembrie 1686 intr'unu modu care se fia demnu de capitala si de tíera. Acestu conclusu inaintatu la municipalitate fu transpusu spre opinare unei comisiunei mixte compuse din istorici si tehnici, care apoi presentá din partea sa unu proiectu datu in desbaterea municipalitatii abia in 23 Decembre aceluasi anu si fu adoptatu intocma. Dupa acestea se compuse una alta comisiune mixta din 22 de barbati, membri ai municipalitatii, ai societatiei istorice si càtiva tehnici, sub presiedinti'a renumitului istoricu episcopu diecesanu Arnold Ipolyi (de origine germanu).

Program'a adoptata spre a se executa coprindea urmátóriele puncte: Se se compuna monografi'a cetatiei Buda. O medalia comemorativa se se bata. O tabla comemorativa se se asiedie la acelu punctu alu cetatiei, pe unde au strabatutu eroii mai intaiu in trens'a. Se se faca unu tablou mare istoricu totu in memori'a acelu evenimentu. Publicatiuni, manuscrise, portrete, costume, arme, unelte de casa usitate inainte cu done sute de ani etc. se faca parte din expositiune. Pentru inaltimearea solemnitatii se fia invitati MM. LL., archiducele corónei cu consórt'a sa, toti ceilalti archiduci, gubernulu, membrii clerului superioru, municipiele tierii, corporatiunile scientifice si toti descendenti aceluor familii, ai caroru protoparinti au luptatu, au sangeratu si au cadiatu in

luptele susținute la reocuparea cetății Buda în armată austriacă, în ostile confederate sau și că voluntari veniți din alte țări.

De aici încolo lucrările s'au împărțit la câțiva barbati speciali; s'a deschis o cancelaria înădinsu sub presiunea viceprimarului Carolu Gerloczi și sub direcțiunea lui Bela Majlath ajutat de funcționariul Ign. Horváth dela biblioteca. Pentru coperirea șesurilor s'au votat în două restimpuri o sumă de 30.000 fl. v. a. (75.000 lei noi); pre lângă această s'a prevădintu, că expozițiunea istorică nu va avea trebuința de localu propriu, și că se va asedia în unulu din edificiele ridicate cu șesele țerei pentru expozițiunea cea mare din a. 1885, precum s'a și întemplat, prin urmăre și această de acum se afla afara din capitala în păduricea vecină distanța ca $\frac{1}{2}$ ora din centru, cu trasura.

Deschiderea s'a desfășurat pe 15 Augustu, solemnitatea proprie pe 2 Septembrie, era închiderea totu cu parada pe 31 Octobru n.

Comisiunea executivă nu și-a pregetat a culege și a cere totu felulu de obiecte demne de a figura în o expozițiune istorică atât dela institute și corporațiuni științifice, dela bibliotecă, arhive, câtu și dela familii și persoane din țera și din străinatate prin 1591 de scrisori. Au anunțat și promis participarea lor cu obiecte numai 125 înși, acestia înse cu 2752 piese; în realitate și-au ținutu cuventulu 119 exponenți cu 2459 obiecte, din care unele în duplicate, era altele cu totul diferite de natur'a unei expozițiuni istorice. De aici vine, că propriulu catalogu sau cum l'a intitulat dn. Majlath „Cala uza“ cuprinde numai 2208 bucati sub 1846 numeru.

Considerandu cineva singuru numerulu micu alu obiectelor expuse, s'ar parea că această expozițiune pôte se fia de pușina importanță; în data înse ce vomu reflecta la proveniența lor, la vechime, că și la tôte împrejurările țerei și ale Europei de înainte cu două sute de ani, mai departe dacă vomu examina mai deapropo cuprinsulu publicațiunilor sau bibliograf'a și alaturea cu această manuscrisele scôse la lumin'a dilei cu totul pe neașteptate, în fine cercetandu și multimea lucrurilor de artă dintr'o epocă în care nu putea se fia vorba de minuni produse prin mașine din timpul nostru, parerea noastră va trece cu privire la mai multe parti în admirațiune.

Comisiunea executivă află cu cale a înparti tôte obiectele de expozițiune în nouă grupe și anume: Charta topografică ale cetății Buda și a regiunii de prin pregiuru de înainte și după 1686. II. Charta despre starea Budei, a Pestei și a regiunii din dilele în care erau impresurate de trupele christiane care operau din fortificațiunile lor. III. Tablouri și gobeline, desemnuri și descrițiuni ale mai multor asalturi, lupte și scaramusie. IV. Unu numeru respectabil de potrete originale ale barbatilor mai eminenti, carii au participat la evenimentele din acea epocă. V. Uniforme, arme, echiparea bellică, cum și obiecte folosite în viața privată a omenilor de diverse nationalități. VI. Obiecte de pradă castigate prin spargerea castrelor vrasmasiului, semne militare, corturi, stéguri, lucruri de luxu s. a. VII. Mai

multe obiecte, medalii, monete, unelte de casa și economice remase dela turci anume în acele parti ale Ungariei, pe unde au domnit ei 145 de ani prin pasalii lor. VIII. Documente tiparite, corespondenție, manuscrise, descrițiuni etc. de înainte și după reocuparea desu numitei capitale; în fine IX. Desemnuri, portrete și tipariturile care au apărut după reocuparea Budei.

Din tôte acestea grupe de obiecte pe cultivatorii istoriei va interesa mai multu coprinsulu documentelor tiparite, care sunt în numeru de 360 publicate în mai multe limbi, precum latina, italiană, franceză, engleză, germană, hollandeză, spaniolă, înca și suedeză, cele mai multe ascunse mai totu prin biblioteci străine! totu așa, dacă nu și mai susu sunt pretinute acele 213 corespondenție și alte manuscrise originale emanate în partea lor cea mai mare dela barbati și auctorități militare, civili și eclesiastice christiane și mohamedane. Dacă despre existența documentelor tiparite, memorate mai în susu au știutu foarte pușini istorici și în mai multe casuri dora numai bibliotecarii, apoi corespondențiile acestea și alte informațiuni sau cronice din acele timpuri pitulate până acuma prin arhivele familiilor abia au fostu cunoscute la unii dintre membrii aceloră, era anume texturile turco-arabice s'au tradus numai în timpul din urmă.

Nu se pôte crede că lumina nouă revarsă acestea documente tiparite și manuscrise preste o sumă de evenimente din véculu alu 17-lea, care până acuma sau erau pușinu cunoscute, sau falsificate înădinsu, după cum cereau de ex. interesele celor două partide mari politice din Ungaria, adevă a celei austriace cunoscută și sub nume de Lobont și de Nemti, apoi a celei turcesci numită și alui Tökölyi sau a Curutilor. Alte câteva evenimente, intrige, catastrofe particulare ajungu la cunoștința patrioților și a lumii celeilalte abia acuma după ce se da ocaziunea se afle cuprinsulu acelor documente în numeru de câteva sute, adevă tiparite și manuscrise cu totul 573; era învetiatu practica ce se va trage din trensele, ar putea se fia mare și foarte salutară, mai virtosu pentru acea rassa de asia numiti patrioți, cari se încerca până în diu'a de astăzi a face monopolu din patriotismulu lor, totdeauna în proporțiunea în care li se desierta pungile.

Asia este, patrioții din Ungaria propria potu se traga multe și mari învetiaturi practice din atâtea acte publice și din alte descoperiri remase până acum întru întunerecu; ore înse ce au a face tôte acestea cu istoria noastră natională, pe care avemu se ni-o cultivam înainte de tôte în legătura strinsă cu istoria patriei locuite de români, dară despartite în diverse staturi? Respunsulu nostru la o întrebare că această nu este greu. Înainte de tôte nu vomu uita nici pe unu momentu, că în Ungaria propria și în Banatul Temisioarei încorporat la această țera au locuit în tôte vécurile, locuescu și astăzi la 1 milionu și 600 mii de romani, era din acte și corespondenție se cunoșce, că tocma și din comitatele locuite de romani se întregiau multe regimente, după cum strabatea în acele un'a sau alt'a din cele două partide mari. Chiaru în epoc'a de care tractam acilea, unu singuru magnatu în

calitatea sa de generalu formase o trupa de vre-o douedeci mii de ostasi din comitatele Banatiene. In aceeași epoca a scóterei turcilor din Ungaria se adusera colonii serbesci în Turci'a si romanesci din Olteni'a, sau adeca romanii retrasi de inaintea turcilor in munti incepura se ésa la siesuri si se se asiedie alaturea cu cei cari au suferitu domni'a turcésca. De aici apoi a urmatu si schimbari mari in afacerile bisericesci din Banatu, care nici de cum n'au esitu in favórea nationalitatii romanesci, ci de a dreptulu spre total'a nimicire a ei in acea parte a tieriei. Este prin urmare trebuintia de cercetari multe si petrundie-tóre spre a inavuti si acésta parte a istoriei nóstre.

In càtu pentru Principatulul Transilvaniei este bine cunoscutu, cà inainte cu doue sute de ani erau incorporate la elu atátu câteva comitate din nordulu Ungariei càtu si una parte din Banatu. Afara de acésta in periodulu de 145 de ani alu domniei turcesci de una parte, éra de cealalta alu góneloru confessionali, elementulu magiaru identificatu cu confesiunea calvinésca isi aflase scaparea si asilulu seu in Transilvania (Ardealu), unde legea calvinésca domnia cu putere totu asia despotica precum domnia catholicismulu in acea parte a Ungariei càta era supusa dinastiei de Habsburg. De aici a urmatu, cà atátu inainte de caderea cetatiei Buda sub loviturile armeloru germane càtu si mai tardiu multime mare de reformati calviniani refugiatu de inaintea góneloru din Ungari'a se colonisau in Transilvani'a. Insurectiunea lui Emericu Tökölyi s'a intinsu sub tóta durat'a sa preste totu principatulul acesta, éra in dilele lui Constantinu Brancovanu a trecut si in Munteni'a. Tocma pentru acesta inse cu caderea cetatiei Buda fu sigilata si sórtea Transilvaniei; a urmatu aceea ce intre impregiurarile date trebuea se urmedie.

In càtu pentru principatele Moldov'a si Valachi'a, acum cá niciodata ese la lumina planulu incorporarei loru la imperiulu romano-germanu, cum si alu catholicisarei.

Pentru-cá se nu fiu prea lungu si obositoriu in specificarea publicatiuniloru tiparite si considerate cá „exemplaria rarissima“, imi permitu a transmite pentru bibliotec'a Academiei unu exemplariu din asia numit'a Calauza, din care amicii istoriei nóstre voru afla usioru acelea opuri tiparite, care se ocupa si cu tierile locuite numai de romani sau de majoritate romanésca. Cele de antai vreo 50 de opuri parte mare germane si italiene si mai puține latinesci incepu a scrie istori'a dela 1526 adeca cu catastrofa dela Mohaciu si ajungu successive până la 1679, adeca puçini ani inainte de impresurarea a dou'a a Vienei.

Dintre acelea 50 scrierea germana de sub Nr. Calauz. 9 tiparita in a. 1541 se ocupa si de Transilvani'a.

La Nr. 18 Compendio Historico delle Guerre etc. 1597 se ocupa de „Vngheria et Transilvania.“

Nr. 22. Ungerischer und Siebenbürgischer Kriegshändel are a face cu „Ungern, Siebenbürgen, Wallachen, Moldaw, Poln etc.“ Getruckt zu Frankfurt am Mayn 1599.

Nr. 30. Dilichius Wilhelmus. Descrierea tieriloru „Ungern, Sclavonia, Dacia, Dalmatia, Griechen-

land“, in care se purtá resboiu si subjugau turcii tierile. Gedruckt zu Cassel 1609.

Nr. 37. Türkische und Ungarische Chronica despre resbóiele turco-austriace in Ungari'a si Transilvani'a. Nürnberg 1663.

Nr. 45. Theophilus Urbinus totu de asemenea coprinsu pe 455 pagine despre batai multe si ocupari de vreo suta de cetati si fortificatiuni dela turci in Ungari'a si in alte tieri. Nürnberg 1664.

Nr. 48. Ortelius redivivus et continuatus, doue volume, despre Ungari'a, Transilvani'a si provinciile limitrofe până la Cpole. Verlegt in Nürnberg. Getruckt zu Frankfurt am Mayn 1665.

Intre opurile cuprinse in catalogu aparute dupa reocuparea capitalei Buda si prezentate in expositiune mai aflamu altele multe historice si geografice, care pre langa ce tractédia evenimentele timpului sunt cu tóta luarea-minte si la tierile vecine Transilvani'a, Valachi'a, Moldova. Ací reflectamu mai alesu la Nrii Calauzei sau Catalogulu 118 opu italianu, din 1686; Nr. 168 opu germanu, Nr. 217 opu in limb'a holandesca aparutu in Amsterdam la 1687; Nr. 218 italianu, in care se dau pe fatia tractarile si intrigele ministrului primu Mich. Teleki cu turcii pentru Transilvani'a in 1687, adeca pre când ardelenii cu domnulu loru Mich. Apaffy aveau deputati si in Vien'a, éra trupele imperiali isi asternusera bine in Transilvani'a; Nr. 252 francesu. Descriptiune exacta a tieriloru Ungari'a si Dalmati'a, „Avec les Principautés de Sevenberge, Walachie, Moldavie et Bulgarie.“ Anvers 1688; 259 germanu, descrierea mai multoru resbóie purtate in vreo diece tieri, intre cari se numera si Moldov'a si Transilvani'a; 280 spaniolu, opu istoricu despre Ungari'a, de regatele si provinciile dependente, adiacente si annexe, in Polonia si Brusela 1687; 286 germanu, descrierea deplina (vollständige) a Ungariei intregi si a tieriloru invecinate, Frankfurt und Leipzig 1690; 294 francesu, istori'a lui Emericu Tökölyi până in 1694; Nr. 310 unu opu mare germanu, coprinde istori'a de 15 ani până la pacéa dela Carlovitiu din 1699, tractédia érași despre vreo diece tieri, intre care si cele romanesci, are 36 ilustratiuni; aceeași atentiune merita si Nrii 323, 326 si inca altele câteva. Intr'aceea istoricii nostrii de profesiune nu se voru indetula cu acestu estrasu secu alu meu, ci voru lua in màna desu citat'a Calauza, care este redactata cu mare grija si precisiune; titlulu tuturoru publicatiuniloru este reproducu intocma in limb'a scriitoriului, numai unele espicatiuni sunt facute in limb'a magiara, care ingreuna intielegerea pentru cei ce nu o cunosc, atátu in acésta parte, càtu si la manuscripte si cu atátu mai virtosu la celelalte grupe ale expositiunei, din care cauza strainii necunoscatori de acésta limba o si cercetédia fórte puçinu; cu atátu inse este mai frecventata expositiunea istorica de càtra magiarii nascuti sau crescuti de magiari si de càtra cei cari le cunosc limb'a. Nu numai barbati de tóta etatea, ci si dómne cercetédia acésta expositiune cu mare diliginti'a; celu puçinu eu am aflatu acolo publicu numerosu in tóte dilele, in care am lucratu

si eu. Am vediatu parinti conducèndu pe copilasii loru de 10—12 ani si profesori pe elevii loru, espicandu obiecte, publicatiuni, corespondentie si alte manuscripte in spiritu nationalu si patrioticu mai ferbinte decâtu fusese alu acelu strabuni de inainte cu doue sute de ani, cari nu numai țineau pe fatia cu turcii in contra crestiniloru, ci si faceau acestora tóte relele, éra altii, cari dupa dis'a elvetianiloru nu voiau se țina nici cu archangelulu Mihailu nici cu Belzebug, de si cá aristocrati se bucurau de tóte drepturile si prerogativele cu conditiune cá la nevoia se apere patri'a, fugeau de arme, denegau orice ajutoriu in bani si in producte, se codeau si se ascundeau cá selbaticii numai cá se'si scutésca pretiós'a loru viatia si avere. Acestea adevèruri sunt date in câtva pe fatia si in monografi'a compusa la ocaziunea acésta de către tenerulu istoricu dn Arpad Károlyi insarcinatu de către comisiune cu compunerea ei; cu atátu inse esu la lumina mai multe misiellii si blastematii ale societatiei superióre si mijlocii de pre acelea timpuri din o parte mare a celoru 213 corespondentie si alte manuscripte care figurédia astadi in expositiune in câte unu singuru exemplariu, fàra a se scí dăca se voru multiplicá vreodata prin tipariu, pentrucá se ajunga de dominiu publicu.

Din tóte acelea 213 documente scrise, vediate in acésta expositiune vreo patrudieci se potu considerá dupa modest'a mea opiniune cá cele mai instructive pentru toti ómenii cāti cultiva ide'a patriotismulu si a nationalitatiei, ținu inse si mai susu demnitatea morala a omului, fàra care cele doue insusiri aru deveni masce fàra creeri.

Din tóte revelatiunile câte esu din documente, asupra mea produsera impressiune mai profunda unele cá acestea.

Ur'a turbata religiós'a si netoleranti'a care mergea asia departe, încátu multi protestanti au fost mai gat'a se faca causa comuna cu mohamedanii si se doriasca sustinerea domniei turcesci in Ungari'a pàna la acelu gradu, in cātu astadi se póte afirmá cu totu dreptulu, cá daca nu aru fi alergatu trupe austriace si germane, voluntari heroici si generosi din Itali'a, Spani'a, Franci'a, Angli'a cá se'si verse sàngele pentru religiunea chirstiana si preste totu pentru cultur'a si civilizatiunea européna, de grij'a si fric'a unguriloru domni'a turcésca aru fi perseveratu in Ungari'a si mai departe, in care casu Pannoni'a si Daci'a intréga aru stá si astadi pe trépt'a civilizatiunei pe care se afla de ex.: Bosni'a, Macedoni'a si alte provincii dintre Adriatica si Marea négra. Cu tóte incordarile capitaniloru unguri din partid'a Habsburg, cá palatinulu Paulu Eszterházy si rudeniile sale, cá grofii Forgács, Zichy, Pálffy, Batyani s. a., cu tóte predicel calugariloru catolici, la impresurarea Budei nu s'au pututu concentrá nici douedieci de mii óste adunata numai din Ungari'a; tóte celelalte trupe pàna la numerulu de circa 90 mii au fost venite din alte tieri si dela alte popóra. Ungurii antiaustriaci s'au inolatu sub stégurile lui Tökölyi; cei mai multi au dositu si dela elu, asteptându in ascunsu rezultatele, pentrucá dupa aceea sè se alature la partid'a invingatória.

Ací este apoi locul de a inregistrá si memorabilulu fermanu alu sultanulu Mohamet IV din lun'a Schabon 1093 (A. d. Chr. 1682), prin care Emericu Tökölyi fú denumitu domnu preste Ungari'a superióra cu conditiune cá se platésca 40,000 de taleri tributulu anualu de vasalu turcescu. Unu actu fórte caracteristicu acesta pentru iubirea de libertate, pentru patriotismulu lui Tökölyi si alu partidei sale. (Docum. Nr. 402 alu catalogulu). De aici aru fi urmatu, cá sultanulu se remàie domnu suveranu in partea cea mai mare a Ungariei si in capital'a ei, éra Tökölyi vasalulu seu in ceealalta parte. Frumóse prospecte pentru libertatea Europei din acelea dile; nu vomu uita inse, cá atátu atunci cātu si mai târdiu Ludovicu XIV regele Franciei din ura nestinsa ce avea asupra casei Habsburg, ajutá in multe moduri pe turci si pe partid'a lui Tökölyi.

Unu altu documentu din 23 Sept. 1686 adeca la doue septemani dupa reocuparea capitalei ne invatia, cá partisanii lui Tökölyi si ai turciloru credea tare, cá sultanulu érase va ocupá Bud'a; de aceea ei scriu si principelui Michailu Apaffy la Transilvani'a, cá se'si védia bine de capulu seu, sè nu se abata dela credintia către sultanulu turcescu, se nu tréca in partea nemtiloru, cà-ci turcii sunt mai gat'a se pérda insul'a Candi'a decâtu Bud'a si tragèndu'si de acolo partea de armata sè se arunce din nou cu tóte puterile loru preste Ungari'a. (Docum: Nr. Catal: 559.).

Intre acestea impregiurari imperátulu Leopold I. cu cabinetulu seu încercá tóte mijlócele si maiestriile cá se càstige pe toti locuitorii Ungariei in partea sa si in a chistianismulu; amnestii generali, donatiuni de dominii si alte privilegii, daruri in bani, ranguri si decoratiuni, mai si casatorii intre unguri si germani, alteori érase mesuri aspre, degradari, intemnitari, confiscari de avere, spendiurari, tóte erau folosite spre a càstiga mai alesu pe clasele fórte numeróse ale aristocratiei; dara pare cá éra o facatura: pre cându se credea cá spiritele se mai dumerescu, éca alaturea si iesutii pe atunci atotu puternici cu propagand'a loru, éra alaturea cu ei si in servitiulu loru câte unu generalu imperatescu pe cātu de fanaticu pe atátu de selbaticu si setosu de sange, se aruncau cu furia preste acatolici, inchideau biserici si scóle, torturau si exilau popi si dascali, confiscau averi, opriau orice altu serviciu dumnediescu afara de celu prescisu in ritualulu catolicu, si asia cu acelea mesuri barbare goniau sute de mii de locuitori sub protectiunea turcésca.

In acelasi timpu la curte si in cabinetu luptau trei partide una cu alta; era si tesaurulu imperiulu descatu cu totul mai virtosu din cauza cá se furá fórte multu dintrensulu. Singuru ministrulu finantiiloru comitele Sincendorf furase, dupa insasi marturisirea sa, pàna la doue milióne floreni, care suma inainte cu doue sute de ani facea cātu aru valora in dilele nóstre celu mai puçinu dóuedieci de milióne. Se asteptá ajutoriu in bani dela papa Innocentiu XI (Godescalchi), care inse la ocuparea tronulu aflase in tesaurulu statulu seu treidieci milióne florini deficitu, remasu dupa antecesorii sei din caus'a dis-

ordinii care domnise și în finanțele Romei. Apoi acestu pontifice avea și din natură sa mâna strinsă și bine făcea.

Dupa multe certe, partid'ă resboiului condusa de principele francesu Carolu de Lorena (Lotharingia) apucase pe deasupra. Dăra de unde bani? Alte isvora nu s'au mai aflatu decâtu vendiarea sau incăi zalogirea mai multoru domenii de ale statului atâtu din Ungari'ă câtu și de airea. Asia se decise, ca înainte de tôte se se ia Bud'ă dela turci și numai dupa aceea se se continue resboiulu și mai departe.

Am facutu acêsta excursiune mica numai pentru-ca se se vedea, că în urmarea descoperirii atâtoru documente necunoscute până acum, chiar și acêsta parte a istoriei se presenta cu totul în alta fatia decâtu era ea cunoscuta până acuma. Celu care voiesce se cunoșca adevărulu deplinu — și cine nu l'ar voi? — n'are decâtu se'si căstige tôte documentele scôse la lumina de câțiva ani încôce, anume și la expositiunea acêsta.

Mai reflectamu aci pentru istoricii Romaniei încă numai la unu documentu mai vechiu din 7 Maiu 1616, care este o scrisôre a lui Ali pasia vezirulu dela Buda adresata faimosulu magnatu Homonnay, care âmbliă dupa domnia și precum credea Ali, conspirase cu Radul-voda că se se scôle ambii asupra turcilor. Ali îi amerintia. (Calauza Nr. 395).

Mai aflamu una alta amerintiare sarcastica a lui Mehemed marele Beglerbeg dela Belgrad adressata din 7 Aprile 1622 lui Gabr. Bethlen și aristocratiei unguresci, în care le dice că se nu faca pace cu némtiulu daca nu voru se patia ei și tîer'ă loru tôte relele; adaoge apoi, că Corón'ă regala s'ă redatu tieriei, ei inse în mâni'ă turciloru o dedesera némtiului, éra acesta a încoronatu cu ea în bataia de jocu capulu unui vitielu; se ia corón'ă dela némtiu și se nu'io mai dea etc. (Cal. Nr. 460).

Acêsta scrisôre că și mai multe altele remase în tîera din periodulu domniei turcesci este compusa în doue limbi, turcesce și unguresce.

Celelalte parti ale expositiunei.

A trei'ă parte a expositiunei istorice este compusa din cincidici de portrete zugravite în oleiu, mai multe în marime naturala, celelalte în dimensiuni fôrte diferite. Comissiunea affase cu cale a nu le asedia pe acestea într'ô singura sala în ordinea în care se vedu trecute în catalogulu celu micu și în calauza, ci ele se afla impartite printre celelalte obiecte în siese sale, din cauza cum s'ă disu, că expositiunea se nu apara prea monotóna. Intre tôte acelea 50 de cadre nu vei da preste multe asia numite capete de opera, cu tôte acestea ele interessédia multu pe istoricu și pe etnographu atâtu că espresiuni fisiognomice ale persóneloru de diverse nationalitati de positiune și ranguri înalte, câtu și pentru costumele loru de o varietate batetóre la ochi, mai alesu candu vedemu că unele porturi boieresci sémene multu cu câteva conservate până în dio'ă de astadi la poporu, éra altele se presenta și la unii magnati unguresci în form'ă (croitur'ă) și pomp'ă orientala inpru-

mutate dela turci. Alaturea cu principele Apaffy, din famili'ă Eszterházy figuréza vre-o 12 persône, din a lui Tökölyi vre-o 6, alte familii de magnati sunt mai puțin reprezentate. La Nr. 610 admiramu pe regele erou Ioanu Sobieski dela 1683 (salvarea Vienei), éra în alta sala pap'ă Inocentiu XI la unu locu zugravitu, la altulu în marmora.

Grup'ă a patr'ă 357 de gravuri și picturi de mâna. Acêsta grupa coprinde pe toti barbati celebri din tôte nationalitatile câti au avutu role mai importante în tragediile bellice dela finea vécului alu 17-lea, încependu dela imperatulu Leopold cu consôrt'ă sa Eleonora și dela sultanulu Mahomed IV, cela cu generalii și barbati sei de statu, acesta cu pasialii sei; principi, duci, palatinu, grofi și alte celebritati din dilele lor; spahii, ianiceri și oficiari de ai lor, ulemali și dervisi, planuri topografice, grupe de batalii și de asalturi, bivoacari sub corturi și altele multe.

A cincea grupa este de tieseturi, compusa numai din 18 obiecte, din care cele patru gobeline colosali, proprietatea Maiestatiei Sale imperatului și regelui, provôca admirarea tuturor, éra cunoscolorii competente în artanu se mai satura ale cerceta și studia. Descriptiunea minunateloru scenarii bellice reprezentate pe acelea gobeliné se afla în Calauza sub Nrii 981 până la 984. Dăca m'ar erta scurtimea timpului aici în strinatate, o asiu traduce bucuros; mi se pare că se va lua copia de pe acelea. Unsprediece covóra (tapete) de ingenunchiatu pe ele la rugatiune dupa ritulu mohamedanu, tôte din lâna, tieseturi persiane; mai în tôte predomină colorile rosii, albastra și galbina. Mai multe dame dedate a vedé tieseturi artificiosé esite numai din fabrice moderne, nu voru se créda că acelea covóra nu ar fi fost lucrate și înainte cu doue sute de ani totu pe resbóie mecanice cu ajutoriulu vaporului. Examinandu acelea covóra, nu te poti mira de naivitatea dómneloru și a domnisióreloru moderne. — Unu singuru covoru de acestea din expositiune, alu 12-lea, este manufactura turcesca, totu de rugatiune, campulu rosii, încarcatu cu flori și arabescuri, inse fôrte cu gustu. Acesta s'au aflatu nu știu la care familia în Ardealu, unde odinióra erau multe, dăra de câțiva ani încôce le cumpara fabricantii straini cu pretiuri mari, cu scopu de a lua deseme după ele și a fabrica întocma.

Cercetandu eu mai de multe-ori acêsta expositiune și standu cu órele întregi pe la obiectele din grupele 3, 4 și 5 imi veni în minte, că mai alesu familiile românesci din cele doue clase superioari și mai vechi se afla în posesiunea unui mare numeru de portrete și alte cadre, tieseturi de lâna și de metasa, precum tapete, vestmente orientale și totu feliulu de alte pensarii pretiosé remase din mosi de stramosi în familii. Știu eu că generatiunilé moderne isi batu jocu de isicuri și cauce; de scurteici și fermenel, de giubele și caftane; sciintiei inse nu' este permisu a lua în desiertu portulu vechiu, vestmentele, datinele din casa și dela masa, din familia și din societate; ci dator'ă ei este ale cerceta de bune, de rele, nu după modele și capritiile moderne, ci cu totul din

alte puncte de vedere. Óre nu s'ar putea realiza si in Bucuresci o expositiune de asemenea obiecte, daca nu spre altu scopu, incai in interesulu artei si spre incurajarea industriei de casa? Anticuarii, mamularii si alti speculanti aduna mereu dela familiile nóstre cu pretiuri de nimicu totu feliulu de obiecte vechi, a caroru valóre densele nu o cunoscú, nici cá valóre cum am dice de piatia si cu atátu mai puçinu cá pretium affectionis. Totu asia se intempla si cu asia numitele scule sau giuvaere, auru, argintu, petri nestimate, care daca nu se vendu pe pretiuri bagatele, in casulu celu mai bunu se prefacu si modernisédia adesea cu lipsa totala de unu gustu finu si totodata solidu.

Grup'a a siesea fórte bogata compusa din arme diverse si din multime de alte obiecte, cu alu caroru ajutoriu se stingeau si inainte cu doue sute de ani vieti omenesci. Acestea tóte se vedu inregistrate sub 505 Nri in Calauza. Vreo 37 de busdugane (topuzu), cele mai multe de feru, câteva de arama, vre-o doue de argintu unele in forma de maciuca cu manunchiu de lemnú; — mai multe sabii si spade, palosie si cuçite late, pumnarie, vre-o 27 hangiare (iatagane), cuçite, baltage sau bardi de batalia de mai multe forme si calitati, lanci si asia numite pice, sau sulitie, girete, arcuiri cu sagete, puscii si pistóle multe, de forme si constructiuni fórte variate, casce sau cascette, chivere, paveze sau scuturi, pepturi de feru, camesi impletite din fire de feru, glóntie si mitralii (cartace), steaguri de categorii diverse, anume dintre cele turcesci Alem (de sange), Bairák (de resboiu), Sandjac, Tûg cu códa de calu, cornuri de pulbere, lantiu lungu pentru câte cincii robi legati de gátu, numitu pe turcesce Zindgir, unu cortu de campania (Obá), tobe si trimitie, siele fórte pretióse, frene si alte unelte dela cai de calaritu, precum scari, potcóve, pinteni, coperte. Câteva din aceste obiecte se vedu si ilustrate in Calauza.

In grup'a a sieptea se afla scule si unelte incependu dela metanii pretióse, coliere, cruci, copcii, bratiare, inele, sigile, ace de argintu si aurite, vestmente, oglindi, candelábre, falinarie, aparate de masa, càtíue pentru afumatu, cáne sau canceie, ibrice si alte vase pentru apa si vinu, filigene, farfurii, (talere) blide sau castróne, tave, cutii etc. etc. mai tóte manufacture orientali remase ici-colo din pradile averiloru turcesci dupa scóterea lorú din tíera.

Grup'a a opt'a coprinde medalii comemorative, monete si matrice sau timbre. Pe acésta o recomandamu numismaticiloru nóstri. La vre-o patru medalii s'au alaturatu in Calauza si Facsimile.

Obiectele destinate de càtra comisiune cá se formédie grup'a a nou'a, in decursulu asiendiarei lorú s'au incorporatu la grupele 2, 3, 4 fie-care dupa insusirea lorú.

In suplementu dela pag. 455 inainte s'au trecutú 69 Mspte, documente, corespondentie, portrete s. a. trimise dupa ce apucasera a se tipari tóte cólele Calauzei.

Eu din partea mea asiu mai avea de reflectatu câte ceva despre necesitatea si importantia unei expositiuni

istorice precum este si acésta, ne voindu inse a preocupa opiniunile altora, imi iucheu cu atáta raportulu meu redactatu dupa petrecere de doue septemani in Budapesta 26 Septembre n. 1886.

Georgie Baritiu.

Cultur'a nationala a poporului romanu in comparatiune cu starea lui materiala*.)

„Voiesce si vei fi“ proverbú rom.

In acésta diua de serbare nationala a provintiei Selagiu, in care despartimentulu alu XI alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, 'si tiene adunarea sa generala anuala, am se ve ceru pretiuit'a atentiune pe puçinu tèmpu, nu pentru a ascultá propagarea cutaroru idei noue si sublime, ci numai pentru a re'nprospetá in memori'a poporului romanu valórea culturai sale nationale in raportu cu munc'a sa dilnica, cu care de mii de ani si-a pazitu individualitatea nationala, si a carei conducere adi cade si in sfer'a actiunei Asociatiunei trans. spre a'lu conduce mai departe prin munca la cultura.

„Starea unei societati — dice renumitulú Guizot — depinde dela starea interióra a omului, si cá sè se póta fundá o societate durabila, trebue se aiba unu numeru de idei destulu de estinse, cari se fia de trebuintia pentru acea societate, si cari sè se aplice la trebuintiele si reporturile ei; trebue mai multu, cá acele idei se fia comune la cea mai mare parte din membri acelei societati, in fine cá ele se esercitedie o predomnire asupra vointieloru si actiuniloru lorú.“

Astfeliu Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, prin mai multe cà laterale, cari tóte cá totu atátea radie suntú conducatórie la unulu si acelasi scopu generalu, lucra cu poteri unite, cu poteri atátu spirituali càtu si materiali pentru unu numeru de idei destulu de estinse, comune membriloru ei, predominându actiunile si vointiele lorú, lucra pentru inaintarea literaturai romane, cá conditiunea cea mai fundamentala la propagarea culturai nationale, uniculu terenu de activitate, care ascunde in sine lumin'a, fericirea, ba chiaru viéti'a unui poporu, viéti'a poporului romanu.

'Mi concedeti a repetá, ca atari obligatiuni, atari datorintie are si despartimentulu nostru alu XI Selagianu fácia de poporulu romanu, datorintie cari ni le incumbé complexulu Asociatiunei, datorintie cari ni le-au pastratu istori'a romanului, si trecutulu lui inneguratu.

Déca sburamu cu poterea imaginatiunei nóstre indareptu in trecutu in etatea tenera a natiunei, si daca privimu si imaginile destulu de estinse din ambitulu intemplariloru dilnice, ne vine a crede, cá datorintiele nóstre fácia de poporulu romanu, la parere suntú nesuportabile.

*) Disertatiune cetita la adunarea generala a despartimentulu XI alu Asociatiunei transilvane, din Buciumu tienuta la 4 Augustu 1887 de *Augustinu M. Vicasiu.*

Este inse unu ce caracteristicu in poporul romanu, care acea greutate o preface in ocupatiune placuta si usióra. Supunerea si iubirea lui de pace, provenita nu din micimea sufletului si curagiului, ci din unu semtiu adèncu de blândètia ce-lu face atátu de paciinte, încátu supórta cu blândètia rara ori-ce nedreptate, vatemare, — cum ne arata mii de esemple ale aceluor tèmperi trecute, a caroru memoria nu e bine a o reinvia — suntu atâtea virtuți, cari facu din romanu cetatianu, patriotu si nationalistu bunu. — Nu e greu a face pe romanu a-si cunósce datorinti'a, pe romanulu, care dela vitregi'a tèmipuriloru a invetiatu a suferi si sub màna de feru a sorti a se supune, care a invetiatu dela iubirea sa de pace a ascultá, dela spiritulu seu de viétia a lucrá, si dela istoria a sperá; nu! càci romanulu, tóte aceste virtuți de cetatianu, patriotu si nationalistu bunu le-a avutu totudèun'a. Nici va demustrá nime cà nu a fostu credinciosu patriei si Domnitoriului seu, cà a vendutu tiér'a misielesce pe pretiuri de rusine, cà nu a statu totudèun'a in fruntea óstei, càndu pagàni si inimicii amenintiau averea si esistinti'a sa. Elu intre mii de pericle a statu neclatitu, némulu nu si-a parasitu, limb'a nu si-a uitatu, cu unu cuvèntu romanulu e nationalistu mare, si nóue nu ne-a remasu alt'a, decátu cá din acestu nationalistu se formamu si pe romanulu cultu si civilisatu.

Eata Domniloru scopulu nostru maretiu ereditu dela strabuni, eata scopulu Asociatiunei si despartimentulu nostru XI, care simtièntulu nationalu ni-lu demanda a-lu eluptá.

Cu câte suferintie, cu câte sacrificii au spartu ghiati'a obscurantismulu primii regenatori ai culturai nòstre nationale, cuvintele si suferintiele lor strabateau pàna in tóte unghiurile romanismulu. Eata o recunoscintia dela invetiatu I. Eliade din Romani'a: „Fratiloru romani, mari barbati au esitu dintre voi dincolo de Carpati, de acolo au venit si in zidurile derapanate din Sântulu Sav'a, nemoritoriulu nostru Georgiu Lazaru, care... s'a pusu se arunce seminti'a nation-litatii intr'unu pamèntu nelucratu si plinu de buruiene. Cetiti tènèriloru pe Paulu Iorgoviciu, Petru Maioru, Cichindèlu, Sincai... si veti invetiá intrènsii si limb'a vóstra si ceea ce au fostu mosii vostrii, si ceea-ce veti poté fi, de veti urmá invetiaturile lor. Acestia toti au fostu jert'a causei lor celei sànte intru servitiulu natiunei; si mórtea lor póte fi o dovèda eterna a inaltei lor solii si a indeplinirei ei.“

Se ne inarmamu si noi in acèsta lupta frumósá a culturai cu tóte armele posibile, pentru càstigarea invingerei in a carei posesiune ar debuí se fimu de multu. Se urmamu pasii barbatiloru de pia memoria ai provinciei nòstre, Siulutiu, Barnuti si altii, si se aprindemu lumina in anim'a si mintea poporulu nostru, pentru a-lu conduce la limanulu pe care suntu postate popórele culte ale seclulu presente. Astadi, càndu nu se mai ceru virtuți eroice pe càmpulu de resbelu, unu sacrificiu de vietia pentru marirea si esistinti'a unui poporu, ci numai cultura nationala, noi atàti nepoti ai strabuniloru bravi se nu potemu face atátu de puçinu sacrificiu pentru poporulu, pentru natiunea, care ne dice cu o iubire si fala

adeveratu mumésca, ca-i suntem fi? se nu potemu aretá lunei, cà avemu tèmpu si voia tare de a ne ocupá pe lãnga datorintiele nòstre individuale, si cu destinulu, cu binele si marirea natiunei nòstre? E mângaietoriu daca scimu, cà amu facutu càtu de puçinu bine pentru poporu, pentru natiune, si acèsta mângaiere o are astadi si despartimentulu nostru alu XI, càndu intrunitu mai adauge câteva petricele la aredicarea altariulu literaturai si culturai poporulu nostru romanu.

Déca aruncamu o privire preste fructele osteneleloru Asociatiuniloru in redicarea literaturai si culturai popóreloru sale, suntemu siliti a recunósce adeverulu necontestaveru, cà „jurstarile 'si au influinti'a asupr'a ori-ce“, ele facu usióra séu imposibila împlinea dorintiei singurateciloru càtu si a societatiiloru.

Astfeliu Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporulu romanu, càtu si tóte reuniunile culturale romane au a se luptá contr'a multoru jurstari, cari impedece cu mare resistintia, ba amenintia chiaru cu perire limb'a, literatur'a si tóta nesuinti'a cultivarei spirituale a poporulu romanu. Dintre celea mai multe se-mi fia ertatu a numi un'a imprejurare mai ardiètore, mai periculósá: „lips'a materialismulu la poporulu romanu.“ — Acumu, càndu nici odata in decursulu istoriei nu s'a vediatu o miscare mai febrila in càstigarea materialismulu cá in seclulu presente numitu alu „lumineloru“; càndu Europ'a intréga voiesce pe mii de cai a intr'uni avere si sciintia: poporulu romanu nu trebuie se-i tréca din vedere acèsta imprejurare, acèsta miscare, fàra de a intrá si elu in acèsta lupta seculara. Elemente bune stari materiale, averea, este trépt'a cea mai puternica, pe care se radica adi unu poporu; pànà càndu lips'a, seraci'a, neaverea e stanc'a tarpeica, era peçisiulu pe care se rostogolesce in abisulu perirei si alu neesistintiei.

„Nui nimic'a mai periculosu decátu poporulu flamàndu“ dice renumitulu poetu italianu Petrarca (in de rep.) — In seclulu presente inse unu poporu nu merita se existe numai pentru cà 'si amplinesce lipsele sale naturale, precum e muncarea si beutur'a, de cumva nu esista si prin averea si cultur'a sa!... Istori'a popóreloru, cu date senguratece ne este martora, cà numai acelu poporu speresce in virtute si avere, numai acela 'si asecurèdia libertatea si independenti'a, care e destulu de cultu; dan contra vegetèdia, devinu in sclavia si in urma de totu cadu si pieru acele popóra, cari retacescu in intunereculu nesciintiei. — „Tèmpulu si intèmplarea — dice Canning — nu póte face pentru aceia nimic'a, cari pentru sine inca nu facu nimic'a, provedinti'a inca abia póte salvá poporulu care nu se nesuesce a-si eluptá esistinti'a“.

Esistinti'a si viéti'a unui poporu cultu o vestescu monumentele sale culturale neperitòrie, pe cari le sustiene si aduce la inflorire si cu sacrificiile sale materiale. Viéti'a poporulu romanu inca o vestescu monumentele sale culturale, cari sunt: biseric'a, scól'a, Asociatiunile, institutiele si institutiunile sale culturale si industriale economice, cari impreuna cu limb'a si mosi'a lui facu averea lui cea adeverata, care avere a pazit'o cu scumpa-

tate si mari sacrificii, infruntându cu cutezare tóte viscóele intrigeloru seculari indreptate in contr'a ei, si cari cá intr'o stánca puternica se sfaramau in resistinti'a si poterea lui de viétia.

Cu demersulu, inaintarea si schimbarea timpurilor inse, s'au maritu si greutatile lupteloru ce are se supórté poporulu romanu in conservarea averei lui nationale; si astadi, cându inventiunea unui Guttenberg apara de nimicire productele mintiei spiriteloru mari; cându unu Franclin prinde in sboru fulgerulu aprindietoriu, cându unu Chappe devinge pedecile spatiului si timpului si schimbarea cugeteloru intre cele dóue osii opuse ale paméntului e numai lucru momentanu; cându traimu intru o epoca cá aceea, in care popórele nu se mai clasifica dupa proportiunea loru numerica, ci 'si càstiga importanti'a si adeverat'a valóre numai dupa capitalele morale, scientifice si materiali, cari le posedu; astadi cându tóte popórele moderne, inca si celea mai luminate cari au ajunsu asi'a dicéndu la nivoulu supremu alu culturai, nesuescu din respoteri la o perfectiune si mai mare atátu in cultura câtu si in avere: noi romanii nu mai potemu remànea nepasatori la vocea erei in care traimu; nu potemu remanea mai multu in obscuratismulu si intuneculu celu grosu si negru alu nesciintei si regresului; romanulu nu trebuie sa remànea inderaptu, càci mersulu grabitu cu care se intrecu astadi tóte popórele la isvorulu culturai prin avere in limb'a nationala, este cu atátu mai periculosu pentru poporulu remasu inca inapoi pe acésta cale, cu câtu este mai mare distanti'a ce'lu desparte de celealalte.

De acumu clenodiele culturali ale romanului, biseric'a scól'a si celealalte institutiuni ale lui, pretindu a fi sustinute de fiii natiunei cu mai mari jertfe, cu mai multe greutati si spese cá in trecutu, càci ele trebuie se steie pe o inaltime cu a natiuniloru civilisate a seclului; propagatorii moralei, invetiatorii sciintiei, trebuescu imbratiosiatu cu iubire si remunerati dupa dreptate, càci prin dènsii se ridica cultur'a poporului romanu la trépt'a unde i-se compete se fia, cá precumu o flóre de primavéra, déca gradinariulu nu 'ntórce destula grija pentru cultivarea si crescerea ei, se palida, vestediesce si usca inainte de tempu, inainte de a ne imbatá cu mirosulu ei celu placutu si fermecatoriu; astfelu generatiunea tinera a natiunei, viitoriulu poporu, déca nu e crescutu si cultivatu in principiile generali ale culturai moderne, e perdutu pentru concertulu popóreloru culte europene.

Lupt'a pentru esistinti'a nóstra culturala nationala e inceputa, si suspinuta cu taria, avemu numai a continuá cu demnitate.

Pentru eliberarea limbei si literaturai nóstre nationale romane, au grijitu si grijesce societatea academica romana, pentru a o scapá de sub jugulu despotismului sub care a gemutu de secolu, si a o ridicá la demnitate nationala, si in loculu celoru 41 de slove îi sunt astadi destule 21 de litere, spre a fi corecta in spresiuni, corecta in forme, in câtu póte figurá cu frumseti'a ei intre si lângá sororile ei de origine latina.

Pentru inflorirea bisericei si scólei nóstre romane au grijitu si grijescu neadormiti prea demnii nostri Arhicherei si Prelati romani.

Pentru inaintarea, bunastarea si inflorirea instituteloru, si institutiuniloru nóstre nationale de cultura, industrii de creditu si economii si altele, ingrijesce flórea inteligintei poporului romanu, de alu caroru numeru, cultura, cunosciintia si interesare potemu fi mândri in ochii Europei.

Éra noua masei poporului, ne-a remasu unic'a datorintia de a ne uní cu trupu cu sufletu spre a sustinè cu taria si padí cu virtute, chiaru si prin sacrificarea unei bune parti a averei individuale, acele, cari anteluptatorii culturai nóstre nationale le-au eluptatu spre cultivarea si luminaarea nóstra.

Pentru a fi inasa unu poporu deplinu, dupa recerintiele seclului presente, in sustinerea acestei lupte culturale, mai àntàiu trebuie a ne pazí, a ne inmultí si aduce la inflorire materialismulu, averea propria nationala romana, càci cu câtu fiii natiunei voru fi mai cu buna stare materiala cu atátu voru avea de unde sacrifica mai multu pentru inaintarea si inflorirea culturai natiunei sale.

In acésta lupta nu ne mai potemu razamá pe nime, decátu pe poterile nóstre proprie.

„Voiesce si vei fi“ dice proverbulu romanu.

Abstragèndu dela cele mai laterale, averea principala a unui poporu o formédia paméntulu. — Unu poporu fàra pamèntu nu póte esistá. Astfelu si averea principala a romanului e pamèntulu. Romanulu tóte asteptarile sale si-le sperédia dela acesta; acesta este isvorulu lui de traiu si de càstigu, si i-e atátu de scumpu, atátu de iubit, incátu pentru pamèntulu, care parintii, mosii si stramosii sei l'au lucratu cu sudori, l'au udatu cu lacrimi si l'a ingrasiatu cu sàngele loru, au suferitu, si e gatá mai bine a suferi tóte decátu se'lu piérda.

Si pentru acésta, in timpulu mai apropiatu s'a pusu o nesuintia generala, cá grosulu poporului nostru romanu de dincóce de Carpati, se scia pretiuí si lucrá pamèntulu, se'lu scia conservá si a se inavuti din acestu capitalu nepretiuiveru alu lui.

In fruntea acestoru nesuintie inca stau totu Asociatiuni nóstre culturale. Asia si Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, prin tóte despartiamintele sale a inceputu a se ocupá de bunastarea mosiei tieranului, de lucrarea si conservarea aceleia prin exploatari si economii in modu mai practicu. Asia Dlu I. Axente Severu, tractédia: „despre causele seraciei poporului românesc; urmarile ei, si incercarea de ale delaturá „cuvèntu cetitu in adunarea Asociatiunei transilvane, ținutu in Dev'a la anulu 1874, si tractatu cu multa obiectivitate si cunoscintia de causa, si care spre a se potea ceti si de poporulu romanu s'a publicatu in cartea I si II a „Satènlului romanu“ din anulu 1876, fóia destulu de latita intre poporulu romanu. Totu asia si Dlu Ar. Densusianu, tractându fórte frumosu despre pretiulu si valórea pamèntului si maestri'a de a se inavuti, in cuvèntulu seu: „tieranulu romanu in venitoriu“ ținutu in adunarea despar-

tiementului alu II-lea a Asociatiunei transilvane la Cincumare, si publicatu si in cartea a III., IV. si V. a „Saténului romanu“ din 1876, disertatiune care merita a fi cetita in tóta diu'a de tieranulu romanu. — Mai apoi intre altele si despartimentulu nostru alu XI prin escrierea de premii din anulu 1883 a si mai apropiatu desceptarea tieranului romanu in aflarea modului si mediólóceloru, prin cari ar fi mai cu succesu a cultiva pamentulu, pentru a produce mai multu si mai bunu gràu, secara si cucurudiu esindu la lumina opuscululu premiatu alu Dlui Georgie Popu de Basesci „Economia cam-pului“ ce se afla si ar trebui sè se afte pe mas'a fiesce carui'a economu romanu Selagianu, pentru a potea urmá cele recomandate acolo. Asociatiunea Trans. inse nu s'a marginitu numai la acestea, ci a lucratu, lucra in presente si va lucrá multu si in venitoriu nu numai pentru literatur'a si cultur'a spirituala a poporului romanu, ci si pentru cultivarea economica si prosperarea bunei starei lui materiale.

Èr de alta parte si unele foi populare romane din respoteri tindu a desteptá pe romanu la un'a economia rationala mai rentabila, precum si in a conservá tieranului, ceea ce prin munca serguinciósa in siru de ani a càstigatu. Asia aru fi de doritu se aiba totu tieranulu romanu in màna „epistol'a càtra sateni“ despre „economisare“ publicata in cartea I a „Saténului romanu“ din anulu 1884 cá sè se acomodedie ei, cá unei dogme nationale. Precum si alte foi pline de invetiaturi economice, cari fiii poporului romanu de si nu sengurateci dar asociati si-le aru potea càstiga pe fòrte puçinu pretiu, din cari cá albin'a din flóre in flóre si-ar estrage cuno-scintiele imbunatatirei pamentului seu, din care apoi i-ar isvorí lapte si miere.

Nu potu lasá fàra a nu amentí si despre unu ramu puternicu de economie nationala romana, care cumpanesce si mai multu in bunastarea materiala a romanului si acésta e industri'a casnica. Ací e terenulu celu mai productivu alu sustinerei, conservarei si inmultirei averei tieranului romanu. Cànep'a si làn'a, fusulu si resboiulu, productele dela animalele casnice, maestriele si ocupatiunile din jurulu casei — sunt cari sustinu in fala si renume cas'a unui tieranu romanu. Acestea au aperatu si pàna aci modest'a avere a romanului in contr'a lucsului, care ici colea incepe a se incuibá si in clasele poporului muncitoriu, èr in clasele inteligentiloru se intinde pàna la sfortiare, imitându datinele, ocupatiunile si imbracamintele schimosite ale neamuriloru straine. Nu parasésca romanii industri'a loru casnica, ca aceea singura e in stare a'j scapá de nimicire. Nu le fie rusine a imbracá productulu industrialu alu mániloru loru. Tieranulu nu-si parasésca sumanulu, panz'a si opinc'a sa; femeia romanului se nu lapede covórele facute de màn'a sa, se nu lapede cratinti'a si costumulu — portulu — romanescu celu atátu de pitorescu si stralucitoriu ca unu campu de flori: ci astadi, candu peste Carpati ne premerge cu exemplu in industria casnica o regina, regin'a cea mai invetiata — a Romaniei, — se prindemu de nou cu poteri

unite a conservá si a aduce la infflorire totu ce e romanescu si in industri'a casnica.

Sciinti'a, lucrarea, nesuinti'a, silinti'a, pastrarea, cumpetulu si crutiarea, intru o mosie càtu de modesta te facu avutu: èr nesciinti'a, nelucrarea, prosti'a si lenea, beti'a si ospetiele, luxulu si respirea, si mosi'a cea mai frumósa o perdu si te facu seracu. — Dela poporulu romanu depinde numai a alege séu una séu alta.

In faci'a atàtoru indemnnari si recomandari salutarie si binevoitóre a asociatiuniloru si barbatiloru distinsi ai neamului seu, alegerea romanului trebuie se cada pe cea de àntàiu, caci cu acést'a e datoriu trecutului si viitoriului seu, strabuniloru si nepotiloru sei.

Pascal, unulu dintre primii clasici francesi din secolulu alu 17-lea, ocupându-se multu de bunastarea spirituala si materiala a natiunei sale, s'a exprimat astfeliiu: „Esaminandu-si fiesce-cine cugetele sale, si va aflá, ca acelea in continuu se cuprindu cu trecutulu si cu venitoriulu. Abia cugetamu la presinte, si daca cugetamu la presinte, numai pentru aceea se intèmpla, cá lumin'a acestui'a se o folosimu spre infrumsetiarea venitoriului. Nici odata nu ni scopulu presintele, ci numai venitoriulu. Venitoriulu ne va areta de ce ne-amu facutu vrednici. Daca presintele ni l-amu folositu bine si virtuosu, si venitoriulu ne va fi maretiu si fericitu, din contra déca l'amu negligatu, nici nu potemu cugetá la unu viitoriu ferice.“ — O sentintia e acésta, care mai bine de doue secle nemic'a nu si-a perdu du din valórea si frumseti'a sa, si astadi póte servi poporului romanu de conducátoria. — Avemu dara inaintea nóstra unu venitoriu splendidu, numai trebuie se ne aretamu demni de elu, trebuie se-lu scimu meritá.. Nu se recere dela nime lucru preste poteri sale, fie-care faca atàta càtu póte, cu care se-n-avutiésca si inmultiésca binele comunu nationalu. Nu este omu care se nu fie in stare a adauge càtu de puçinu la bunastarea si cultur'a nationala. Ba, spre aceea cá se inaintedie o natiune, chiaru trebuie se-si arete poterea propria fie-care membru alu natiunei; cá precumu caracterulu unei natiuni e sum'a caracterelor singurateciloru: asi'a si poterea propria a singurateciloru formédia la olalta poterea natiunei.

Se nu uitamu inse, cá fericirea e o pasere, care se pune numai pe arbori verdi si inffloritori; se nu uitamu cá o natiune, care astépta tóte numai din ceriu si dela straini, o natiune care nu se ajuta ea pre sine, nici Ddiu nu o ajuta. Èr nu uitamu, cá déca amu negligatu ceva pàna aci in ajungerea venitoriului nostru ferice, avemu a ne nisui de a repará gresiél'a, si a lucrá mai multu de acumu, cá prin cultur'a, averea si marirea poporului nostru se-lu meruimu.

Pentru a ajunge acésta s'a formatu in parte si Asociatiunea transilvana, cu despartiemintele sale, in a càroru nesuintia cá intru unu muru puternicu au sè se frànga tóte atacurile inimice culturai nóstre nationale, si spre a realisá pe deplinu asteptarile natiunei, spre a radicá natiunea prin cultura si avere la marire si fericire, nu e alt'a de doritu decátu se domnésca in singulu ei unirea; cá unde e unire acolo e si progresulu, si

câmpulu activitatiei Asociatiunei si natiunei numai atunci va inflori, cându acestea se voru imbratiosia. — „Unitive in cugetu, unitive in simtiri“ că „unde-i unulu nu-i putere“ dice poetulu. — Ce e lumin'a sórelui care alunga norii intunecosi, ce e plói'a buna care re'nvie câmpulu uscatu, aceea e unirea pentru o natiune. — Si atunci, precumu e destulu că in tîmpulu blîndu de primavara, cându renasce intrég'a natura se incépa o filomela ascunsa in umbrele tufeloru cantulu seu sonor, si dumbrave, paduri, codri si campie resuna de concertulu paseriloru: Asemenea fii natiunei nóstre impreunându-si puterile in t'runu coru armoniosu de unire in Asociatiuni si reuniuni, voru lucrá impreuna la in florirea gloriósa a literaturiei, culturai, marirei si venitoriului stralucitu alu natiunei romane.

Augustinu M. Vicasiu.

Scólele civile de fete (Polgári iskolák, Bürgerschulen).

Atàtu acésta categoria de scóle cātu si insusi numele seu este imprumutatu de cătra legislatorii Ungariei dela Germani, apoi intretiesutu in legea instructiunei publice din a. 1868. Precum arata insusi numele acestoru scóle, scopulu loru este că se dea feteloru esite din class'a mijlocia a tieriei, adeca din class'a de orasieni si cetatieni sau asia numita burgesia (Bourgeoisie, Bürgerschaft) instructiune si educatiune, care se corespunda chiamarei si datorintieloru in puse loru prin insasi positiunea clasei burgese in statu. Aceia cari confunda acestea scóle cu nu sciu ce scóle aristocratice, nu sciu ce vorbescu si sau fantasédia ei insii, sau că ținu de fantasti pe legislatorii atátoru staturi, cari au luat mesuri multu mai inainte de unguri, că se dea si femeiloru burgese ocaziune de a se cultiva si lumina fia-care dupa puterile sale. Dar' apoi acuma ne-amu desteptatu noi pe la anulu Domnului 1887 că se tragemu linii despartitóre intre burgesia si aristocratia si chiaru intre sateni si orasieni? Cine mai este aristocratu in sensulu anticu si adeveratu alu cuventului? Este omulu care ori dispune ori nu de avuti pamentene, de capitaluri si dominii, prin sciintiele sale, prin caracterulu seu moralu si prin agerimea judecatiei scie se'si in pta vointi'a sa altora si chiaru la câte o tiéra intréga. Miltiades si Cimon in Aten'a, atati altii in antic'a republica a Romei au fostu aristocrati, cari inse murindu au fostu inmormentati cu spesele statului din lipsa totala de averi, precum s'a intemplat in dilele nóstre chiaru si la natiunea romána cu Ioanu Eliad, cu Const. Rosetti si inainte de ei cu alti vre-o cincii insi. Ómenii inse nascuti si crescuti sub jugulu blastematu alu feudalismului in fratitu cu despotismulu ținu de aristocrate numai pe familiile cele mai bogate, intiortiolate cu titule si ranguri, apoi fia membrii loru inca pe atàta de ignoranti, nauci si depravati. Atunci se'i diceti mai bine plutocratia, se ve inchinati mamonei lor si se nu suferiti că fetele vóstre se invetie mai multu decâtu domnisiórele bancariloru si speculantiloru care'si schimba toalet'a de câte

trei patru ori pe di, că-ci pe lumea lui Ddieu n'au altuceva de lucru, decâtu se mérga dela oglinda la feréstra si de acolo la serate si teatre, la ape minerali spre desfatate, éra nu pentru vre-o vindecare.

Scóle aristocratice? Unde se mai afla de acelea destinate esclusivu numai pentru fete de aristocrati feudali fórt bogati, principi, duci, comiti, marchisi, baroni? Au mai remasu fórt puține, pentrucà omnipotentele spiritu alu timpului parte le-a desfintiati, parte le-a nivellatu asia, incātu abia vei mai vedea alta diferentia intre scólele aristocratice feudali si intre cele democratice ale burgesiei decâtu póte in personalulu didacticu mai probatu si mai superioru, apoi că consecentia in spesele neasemenatu mai mari, că-ci de ex.: pre cându in internatele destinate pentru elevele burgesiei spesele totali pentru o eleva variadia intre 300 pàna celu mai multu 800 fl. v. a. (750—2000 franci) pe anu, in institute aristocratice ajungu la 2000 fl. (5000 franci) si mai multu, dupa cum vei voi se'ti dai pe fiicele tale in vreunu institutu situatu in capitale mari europene sau in alte cetati mai mici. Instructiune si educatiune in spiritu si mai rigorosu feudalulu mai dau numai acei aristocrati de nascere si acei plutocrati milionari imitatori de aristocrati mari, cari isi ținu scóla in palaturile loru pentru prunci de ambele sexe, cu profesori si „gubernori“ platiti fórt bine. Altii din contra ii dau cam dela 12 ani in susu in adinsu la scóle publice.

Dara unde'i mai pasa astadi poporulu burgesu de institute aristocratice, când nimeni nu'lu póte opri se se infóie si infle si elu in penele sale că si aristocratii feudali ingânfati? Dóra inse Ddieu va dá democratiei minte că se'si moderedie vanitatea, se nu suferie a fi ruinata si bancrotata prin maimutirea celoru inbetati de privilegiulu nascerei. Astadi potu si orasienii, potu chiaru si satenii daca au nebunitu, se imple capetele feteloru de fumuri aristocratice, fara că se le dea la vre-o scóla, pentrucà nu mai existu legi si statute, in care erá prescrisa si definita limpede imbracamintea pentru fia-care classa de ómeni, tierani, cetatieni, nobili ordinari, popi, magnati, functionari de diverse ranguri cu atàta rigóre, incātu de ex.: pe la cetati si orasie primarii (Bürgermeister) si capitani cetatiei avea puterea se desbrace, se inchida, se pedepsésca si in bani pe locuitorii cari aru fi cutediatu se se inbrace in contra regulamentulu clasei lor. Inca si pe la inceputulu acestui secolu s'a intemplat de ex.: la Brasiovu, că primariulu cetatiei a pusu in dio'a de pasci se descultie pe nevast'a unui negutatoru sasu de pantofii pe cari i adusesse barbatu-seu prezentu dela Vien'a, pre cându celelalte jupanese mai purtau totu numai cisme lungi increțite pe picioru, conformu regulamentulu. Cu alta ocaziune vediendu primariulu că asia numitele stible vichsute facute dupa mustre franceze si aduse dela Vien'a se inmultiescu tare in mani'a tuturoru opreliloru, au comandatu hoheriulu cetatiei, care era de regula țiganu, că in cutare duminica se inbrace costumulu seu rosiiu de hoheriu, se incaltie stible vichsute si asia se se preámble pe strade crucisiiu curmedisiiu, spre a face de rusine pe toti ceta-

tienii cari purtau caltiamente **franceze**. **Dupa** infintiarea promenadelor in Sibiu si in Brasiov inainte cu 70—80 de ani, fetelor mai multi ani nu le era permis a esi in preambulare nici cu mamele lor. Au venit in sepe la 1821 multimea familiilor de boieri refugiati de inaintea revolutiunii lui Ipsilanti si a lui Tudoru Vladimirescu, au implutu Brasiovulu, Sibiuulu si comunele romanesci din acestea districte, apoi in aprópe trei ani cátu au statu pe aici, voindu a se intrece cu aristocrati magiari au continuatu cu fal'a lor de aristocrati orientali greco-turcesci pãna la atãta, cátu in anumite serbatori stropiau si promenad'a Brasiovului cu apa de tran-dafir adusa cu pretiuri mari din tierile turcesci. Din aceea epoca inainte au remasu si regulamentele sasesci regulatóre de costume litera mórta.

Poporul sasescu de candu se asiediasc in acésta tíera totdeauna s'a silitu a se scuti si aparã de aristocrati'a feudala; era daca totusi unele familii sasesci au trecut in cét'a feudaliloru, sasii le-au si scosu din corpulu loru nationalu si nu le-au suferitu nici se-si cumpere case in cetatile loru, precumu n'au suferitu sute de ani pe aristocrati magiari si nici chiaru pe principii tierii fara mari precautiuni si condituni anumite; au fostu si casuri destule in care isi aparau cu armele dreptulu loru de cetatieni democrati.

Sasii in se vedindu anume dela imperatulu Iosifu II incóce, cá in fine torentii evenimentelor totu au se sparga si tari'a cetatiei loru, s'au reculesu si pe langa ce au reformatu sistem'a loru de invetiamentu totu dupa modelle aduse din Germani'a, s'au si adoperatu din resputeri pentru tinerimea loru de ambele sexe. Anume pentru tinerimea femeiesca au deschisu in câteva cetati clase superioari multu inainte de magiari si au inceputu a le da o educatiune si cultura atãtu de corespundiátóre impregiariloru, incãtu barbatii loru ajunsu popi, profesori, functionari, advocati, medici, apotecari, comercianti fruntasi etc. se afle totdeuna in poporul sasescu fete demne de positiunea loru sociala. De aici vine intre altele, cá si preotesele dela satele sasesci sunt considerate cu puçine esceptiuni cá totu atãtea invetiátóre si instructóre ale femeiloru tierane. Si óre nu suntemu datori si poi a dori, cá si preotesele romãne se ajunga tóte a fi de modellu pentru celelalte femei dela sate? In acela si timpu vedemu dintre fetele sasiloru instruite numai in scólele loru maritãndu-se dupa oficiari superioari, maiori, coloneli si chiaru generali de nationalitate germana din armat'a c. r.

Si cu tóte acestea nimeni nu va putea dice despre sasi, ca fetele loru sunt educate in spiritu aristocraticu feudale. Au si dintre acestea unele fumuri patri-ciane, cá se tragu din familii mai vechi si mai avute; dara capritiuri de acestea sunt comune la tóte popórele din lume, civilisate sau barbãre, si la tóte clasele societatiei omenesci pãna la satuletiulu celu mai sara-cuti, pãna si in corturile țiganiloru. Dara in fine nu este nici-o crima, daca cineva pune óresicare pretiu pe originea familiei sale, numai acestu simtiu de valóre fa-

miliara se nu tréca in trufia, in vanitate si in despre-tiulu altora, cá-ci nimeni nu póte se scia la ce voru ajunge pruncii si nepotii sei. In se si acilea correctivulu celu mai bunu este educatiunea **rationala** asia cum a inceputu a se da in scólele civili superioari si precum Comitétulu Asociatiunii transilvane inca lucrédia neincetatu cá se o sustina asia cum s'a si introdusu in scól'a civila si in internatulu Asociatiunii.

Cumcã parintii pricepu prea bine tendinti'a Comitétulu avemu proba si mai próspera, cá anume dela Octobree incóce elevele scólei civile s'au inmultitu cu optu si dupa ce se deschise si class'a complimentara provideuta in statutu, numerulu scolareloru au ajunsu pãna in 1/13 Novembre la 78*); in acela si timpu au mai venit unele si la internatu, unde se afla cu tótele 42 eleve. In class'a complimentara se pune temeiu mare pe lucru de mãna si pe economi'a casei, la care se intielege si bucatari'a, in care elevele cele mai mari se deprindu in ordine cáte doue sub conducerea directórei, care e cunoscuta ca prea buna menagera.

Unii ómeni afla, cá supraveghierea internatulu ar fi prea preste mesura rigorósa. Nu'i pricepemu. Ceea ce sciu tóte mamele adeverate este, cá educatiunea fetelor pãna chiaru in dio'a cununii cere grija intreitulu mai mare decãtu a baiatiloru. Aci nu incãpe vorba multa. Unii ficioru ii cade palari'a in pulbere, o ridica, o scuturã si o pune pe capu. Hain'a alba curata a unei fete e stropita cu negrela; o mai pórtã asia?...! G. B.

PARTEA OFICIALA.

Nr. 486/1887.

Procesu verbalu

alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu luatulu din siedinti'a dela BI Octomorie 1887.

Presiedinte: Iacobu Bolog'a, vice-presiedinte.
Membrii presenti: I. St. Siulutiu, Dr. Il. Puscaru, P. Cosm'a, E. Macellariu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, G. Baritiu, I. Popescu, Z. Boiu, N. Fratesiu controloru.

Secretariu: Dr. I. Crisianu.

Nr. 189. Directiunea scólei civile de fete prin adres'a dto 22 Oct. Nr. 299 si alta dto 26 Oct. Nr. 315 a. c., cá respunsu la hãrtiile comitetulu de sub Nr. 415 si 432, re-trimitiendu documentele, prin care dsiór'a Azot'a Secul'a s'a oferitu cá guvernanta la internatulu scólei cu observarea, cá

*) Bine intielesu, numai in scól'a Asociatiunii transilvane, nu si in a Reuniunii femeiloru romane din locu, in a caroru scóla dupa cum aflamu, suntu 29 eleve. Afara de acésta in Sibiu la patru biserici romanesci se afla totu atãtea scóle elementare, in care invatia si fetitii separate de baiati. La biserica gr. catolica e gat'a planulu pentru zidirea unei scóle mai incapatóre.

d-siór'a Mari'a Muciu Urechia, carea de asemenea a reflectatu la postulu de guvernanta, 'si-a retrasu documentele, prin reversu, prin dlu Ilarionu Muciu Urechia, arata urmatóarele:

a) La internatu se arata neaperata trebuintia de a se institui o a dou'a guvernanta, càci dupa-ce s'a deschisu si dormitórele din arip'a drépta a cladirii scólei si s'a sporitu nume- rulu eleveloru interne, duplicându-se aprópe in proportiune cu frecuenti'a din anulu trecut, unei singure guvernante 'i este imposibilu a ingrigi supraveghierea;

b) parerea directiunei este: sè se instituésca cá a doua guvernanta, cerèndu-o acésta interesulu internatului, o domni- sióra, carea va potea dovedí, cá a avutu crescere romanésca, si posede deplinu limb'a romana;

c) in conformitate cu cele premerse si basata pe docu- mentele prezentate, directiunea recomànda comitetului numirea d-siórei Azot'a Secul'a de guvernanta la internatulu scólei, observându, cá numit'a d-sióra are deplina cunoscintia despre natur'a si extensiunea agendelor impreunate cu postulu din întrebare. (Ex Nr. 479 si 483/1887).

Secretariulu II propune a se luá urmatórea hotarire:

Luându comitetulu raportulu directiunei scolare spre sciin- tia si recunoscèndu necesitatea, in conformitate cu prescisele §. 29 alu Regulamentulu internu pentru scól'a civila de fete cu internatu, denumesce pre dsiór'a Azot'a Secul'a de a doua guvernanta la internatulu numitei scóle, asigurându-i cá emo- lumente: 200 fl. pe anu si intrég'a întreținere in internatu.

In calitate de guvernanta d-siór'a Azot'a Secul'a va avea se provada agendele indigitate in §. 30 din susunimitulu re- gulamentu.

Membrulu comitetului I.V. Russu face urmatórea propunere:

De sí asiu fi doritu, cá formalitatea concursului sè se fia observatu, totusi dupa-ce timpul este deja inaintatu, propunu: a se denumí d-siór'a Azot'a Secul'a in modu provisoru.

Punèndu-se cestiunea la votu:

— Se primésce propunerea facuta de secretariulu II cu adausulu din propunerea membrului I. V. Russu, cá numirea sè se faca in modu provisoru.

Nr. 190. Directiunea scólei civile de fete prin adres'a dto 29 Oct. a. c. Nr. 318, provocându-se la hártille comite- tului de sub Nr. 361, prin care corpulu didacticu se insarci- nédia cu elaborarea unui planu de invetiamèntu pentru cursulu complementaru, ce este a se impreună cu scól'a numita, si de sub Nr. 471, prin care se cere cu urgentia, cá corpulu didacticu se satisfaca insarcinarii primite, avèndu la stabilirea proiectului, ce i se cere, a reflectá si la proiectulu elaboratu si transpusu directiunei de dlu Ioanu Popescu, membru si dele- gatu alu comitetului in afacerile scolare, raportédia:

1. La 22 Oct. a. c. a avutu locu o conferintia a corpului didacticu, la care a participatu si secretariulu II alu Associa- tiunei cá impreuna insarcinatu cu elaborarea unui planu de invetiamèntu pentru cursulu complementaru. Scopulu confe- rintiei a fost: sè se aduca hotariri, spre a se satisfaca insar- cinarii primite dela comitetu. Din conferintia s'a esmisu o co- misiune, in persónele secretariului II. Dr. I. Crisanu si prof. Enea Hodosiu, carea se pregatésca unu proiectu de planu, ex- primându-se prin conclusu din partea corpului didacticu pare-

rea: cá din motivele: a) cá pentru cursulu complementaru este adi inscrisa o singura eleva, b) cá cheltuelile acestui cursu voru ingreună si mai multu, póte preste mesura, budgetulu scólei din anulu curentu scolaru; c) cá directiunea impreuna cu personalulu didacticu nu este in numeru de ajunsu. cá se mai póta luá asupra'si si instructiunea in cursulu complemen- taru; pentru presentu n'ar fi consultu sè se deschida cursulu des amintitu.

2. La 28 Oct. a. c. s'a ținutu o a dou'a conferintia in acestu obiectu; corpulu didacticu, luându chestiunea cu planulu de invetiamèntu pentru desamintitulu cursu complementaru, de nou in discusiune si reflectându la proiectulu elaboratu de delegatulu comitetului in afacerile scolare, Dlu Ioanu Po- pescu, a hotaritu, cá din caus'a scurtimii timpului dènsulu nu este in positia de a presentá comitetului propunerile sale fatia cu numitulu proiectu, de aceea 'lu substerne comitetului spre ulterióre dispositiuni. (Ex. Nr. 484/1887.)

In legatura cu acestu raportu alu directiunii se constata din partea presidiului, cá deja inainte de conferinti'a corpului didacticu, ținuta la 22 Oct. a. c. se transpusesse, dupa cumu se vede din raportulu dto 16 Oct. a. c. Nr. 471, din partea domnului delegatu, Ioanu Popescu, la mán'a directiunei, unu proiectu de planu de invetiamèntu pentru cursulu complemen- taru, cu scopu de a se reflectá la elu in deliberatiunile nu- mitei conferintie.

Directorulu inse i-a aretatu, cá cu acésta ocaziune cor- pulu didacticu n'a fost in positiune a potea reflectá la numitulu proiectu, de óre-ce facèndu-se tocmai pe atunci predarea agen- deloru oficiului de directoru, acelu proiectu s'a perdutu din cancelari'a directiunei, fara a i se fi pututu dá de urma, cu tóta cautarea ingrigiata, ce s'a facutu.

In urm'a acestei întèmplari regretabile, rogatu de dlu presedinte, dlu Popescu a avutu bunavointi'a a elaborá de nou proiectulu amintitu. — Dupa aceste constatari se cetesce proiectulu prezentatu si se dau din partea delegatului mai multe deslusiri. DSa ține adeca, cá cursulu complementaru se póte infintia deja in anulu acesta, netrebuindu a se dá din partea scólei decâtu o sala si incalditulu necesariu, de óre-ce sunt insinuate deja 4 frecuantante, si din taxele acelora lunare de câte 5 fl. se potu acoperi spelele recerute pentru instruc- tór'a din lucrulu de mán'a, fara a se ingreună budgetulu scó- lei cu ceva. Càtu pentru puterile didactice, aplicate in clasele scólei civile, acelea in cursulu complementariu voru dá lectiuni numai intru càtu nu se voru simtí prea impovarate, mai pri- mindu câte o óra la di, mai alesu in acelea dile, in care au numai trei óre de invetiamèntu. Orele, ce poterile didactice voru binevoí a dá in cursulu complementaru, voru fi din ace- lési obiecte, pe cari le propunu in clasele scólei civile, si nu voru trece preste trei intr'o septemàna din partea unei puteri; in anulu acesta in sa voru fi date gratuitu, neputèndu-se re- tribuí din taxele dela 4 eleve. — Domnulu delegatu cá pro- punatoru se obliga a dá gratisu un'a sau doua óre pe septe- mán'a din Pedagogi'a de casa. De asemenea a promis a dá gratisu un'a sau doue óre din Higiena si dlu Dr. Ioanu Mog'a, mediculu institutului, carele si acestu oficiu ilu face gratuitu.

— In vederea deslusiriloru si respective a declaratiuni- toru date de dlu delegatu, comitetulu hotaresce a se deschide

cu începutul lui Noemvrie a. c. cursului complementaru, si a se întregi astfel organismul scólei Asociatiunei in sensul statutului de organizare.

Spre acestu scopu se primesce en bloc planulu de invetiamentu alaturatu sub ./' la acestu protocolu, in modulu cum s'a proiectatu din partea dlui delegatu, Ioanu Popescu, avendu a fi púsu in lucrare cu concursulu corpului didacticu actualu, intru cátu ocupatiunile impreunate cu posturile ordinare i-aru permite, fara cá singuraticii se fie preste mesura ingreunati, apoi cu concursulu binevoitoru alu dloru Ioanu Popescu si Dr. Ioanu Mog'a si a unei puteri angagiate anume cu scopu de a provedea lucrulu de máná. Elevele voru avea a solvi câte 5 fl. pe luna. Dlu delegatu primesce insarcinarea, cá in cointelegere cu directiunea scólei se execute acestu concludu, avendu a raportá despre resultatu la timpulu seu comitetului.

Nr. 191. In legatura cu punctulu precedentu dlu delegatu prin adress'a dto 30 Oct. a. c. intemeiatu pe eminentele testimonii si pe caldurósele recomandari, de care se bucura d-siór'a Theresi'a Czekelius, absolventa a scólei de aici „Frauenarbeitsschule“ propune si (Ex Nr. 487/1887) comitetulu decide:

— Domnisiór'a Theresi'a Czekelius se numesce de instructora in lucrulu de máná femeiescu la cursulu complementaru impreunatu cu scól'a civila de fete a Asociatiunei, asigurandu-se din taxele lunare dela eleve, dreptu remuneratiune, 15 fl. la luna, pentru 6 óre in septemána.

Nr. 192. Delegatulu cu privire la exercitiile gimnastice ale elevelor din clasele civile, cari exercitii au fostu conduse până acumu de unulu din invetiatorii aplicati la acea scóla, propune și (Ex Nr. 487/1887) comitetulu decide:

— Exercițiile gimnastice cu elevele din clasele scólei civile se se faca de aici incolo sub conducerea unei invetiátore. Conducerea numiteloru exercitii se increde domnisiórei Mathilda Mangesius, carea s'a calificatu anumitu pentru a conduce gimnastic'a in scólele de fete, si este dejá si aplicata in acésta calitate la scól'a de fete de confesiunea ev. luth. de aici, asigurandui-se dreptu remuneratiune 8 fl. 33 cr. la luna, pentru 4 óre in septemána.

Nr. 193. Directorulu provisoru si profesorulu dela scól'a civila de fete cu internatu a Asociatiunei dlu Sept. Albini prin adress'a dto 27 Octomvrie a. c. abdice dela postulu de directoru, si fiind-cá cu acestu oficiu, in virtutea statutului de organizare, este impreunatu si unu postu de profesorulu, se vede silitu a pune si acestu postu la dispositiunea comitetului. Declara in sa dlu S. Albini, cá din iubire cátrá institutul, caruia din tóta inim'a i-a fostu devotatu, si pentru de a ferí pe acesta de noue incurcaturi vatametóre, densulu este gat'a a purtá si mai departe agendele de directoru si profesorulu, celu multu inse până la finea anului scolaru curentu. — Daca inse comitetulu va dispune astfelu, dlu Albini e gat'a a predá ori cându agendele, cari i-au fostu incredintiate până acumu. (Ex. Nr. 485/1887). Dlu Zach. Boiu propune, cá cu privire la importantia obiectului si a tempului inaintatu, pertractarea se se amáne pe siedinti'a proxima. — Comitetulu inse neadmitiendu amánarea, la propunerea dlui G. Baritiu ia urmatorulu concludu:

— Abdicerea dlui S. Albini dela oficiulu de directoru si de profesorulu la scól'a civila de fete cu internatu a Asociatiunei se ia spre sciintia dimpreuna cu angagementulu, ce insusi l'a luatu asupra'si, de a purtá si mai departe agendele de directoru si de profesorulu până la finea anului scolaru curentu. Sibiu d. u. s.

Iacobu Bolog'a m. p.,
v.-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Verificarea acestui procesu verbalu se increde dloru: Baritiu, Cosm'a, Popescu.

S'a verificatu la 3 Novembre 1887.

G. Baritiu m. p.

P Cosm'a m. p.

I. Popescu m. p.

Ad Nr. 486/1887.

Proiectu de regulamentu

pentru cursulu complementaru, impreunatu cu scól'a civila de fete, sustinuta de Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romána si cultur'a poporului románu in Sibiu.

I. Dispositiuni generale privitóre la organizarea cursulu complementaru.

§. 1.

Cursulu complementaru, preveditu in statutulu de organizare alu scólei civile susnumite (§. 4 pag. 2. si §. 7. pag. 12) consta dintr'unu anu.

§. 2.

In acestu cursu se primescu elevele, ce au absolvatu cele patru clase ale scólei civile. Se potu in sa primí in elu eleve si dupa absolvarea, cu calculi buni, a clasei a doua civile, déca au trecut de 15 ani si sunt impedeate de a absolve tóte patru clasele.

§. 3.

Obiectele de invetiamentu sunt cele prescise pentru clasele scólei civile, si anume: doctrin'a religiunei, limb'a materna si literatur'a aceleia, limb'a maghiara, matematica, sciintiele naturale, istori'a, geograf'a, economi'a de casa, igien'a si lucrulu de máná femeiescu.

Pe lângá repetirea din aceste obiecte se voru dá elevelor lectiuni din pedagogi'a de casa si dupa datorintia din limb'a germána si francesca.

§. 4.

Scopulu speciale alu cursului complementaru este de a aprofundá invetiamentulu predatu in clasele scólei civile si mai alesu a dá aceleia o mai pronuntata directiune spre ocupatiunile, ce le astépta pe eleve in viétia.

In vederea acestui scopu materiile de invetiamentu se voru tratá astfelu, incátu elevele prin invetiare se'si cástige nu atátu unu capitalu de cunoscintie memoriale, cátu mai multu o adeverata cultura a mintii si a inimei si aptitudinile necesarie pentru viétia practica.

§. 5.

Invetiamentulu se preda intr'o sala separata in edificiulu scólei civile prin poterile didactice aplicate la acésta scóla, sub conducerea directorului aceleia.

Pentru vre-unulu sau altulu din obiectele de invetiamentu, pentru care nu s'aru aflá in corpulu didacticu alu scólei civile persóne cualificate, se potu angagiá persóne cu cualificatiunea ceruta si afara de institutu.

§. 6.

Comitetulu 'si reserva dreptulu a numí insusi pe invetiatorii si invetiátorele ce voru avea a dá instructiunea din singuraticele obiecte. Instructiunea va fi remunerata din taxele intrate dela eleve.

Comitetulu va defige atátu remuneratiunile pentru fiecare invetiatoru si invetiátore, càtu si taxele, ce voru avea a solví elevele. Taxele acelea nu voru trece preste cinci floreni la luna.

Elevele, cari voru dori a avea instructiune din music'a vocala sau instrumentala, voru avea a solví afara de tax'a ordinara, inca o taxa deosebita, ce se va statori in cointielegere cu invetiatorulu sau invetiátorea respectiva.

§. 7.

Dintre eleve cele interniste voru fi puse pe rëndu a asistá la pregatirea máncariloru in bucataria si a purtá inspectiunea alaturea cu guvernantele din institutu asupr'a ordinei casei, asupra ținerei curatieniei si asupra ocupatiuniloru elevelor mai mici din internatu.

§. 8.

Órele de invetiamentu ale elevelor din cursulu complementaru nu voru trece preste patru in nici o dí, pentru-cá sa le remàna cu atátu mai multu timpu pentru ocupatiunile practice.

§. 9.

La finea anului scolasticu elevele voru face esamenu din obiectele de invetiamentu in present'i'a unei comisiuni numite de comitetulu Associatiunei si despre rezultatulu aceluia li se va dá atestatu.

II. Dispositiuni speciale privitóre la planulu de invetiamentu.

§. 10.

Doctrin'a religiunei.

Continutulu repetitiuniloru din acestu obiectu de invetiamentu se va statori prin autoritatile bisericiloru competente.

§. 11.

Limb'a materna, 3 óre pe septemàna.

a) Din *gramatica*: Infatisiarea speciiloru de diceri (constructiuni) prin exemple si analizarea acelora, logica si gramaticala.

b) Din *stilu*: Cetirea de modele de naratiuni, descrieri, epistole si alte compositiuni stilare, menite pentru afaceri din viét'i'a practica. Reproduseri din acelea si concipiari (produseri) libere, dupa modelele date.

c) Din *literatura*: Infatisiarea prin exemple bune a speciiloru mai importante de producte literare in prosa si in versuri, încátu se afla din literatur'a romàna si încátu nu, din alte literaturi, pentru a se face elevelor cunoscuta natur'a acelora. Cetirea unora din acelea producte literare,

cu scopu de a se desteptá in eleve interesu pentru asemenea lectura, si de a li se promová prin aceea totodata si cultur'a estetica si morala. Pentru realisarea acestui scopu se voru dá eleveloru esplicari verbale si reale pentru întielegerea conținutulu pieselor, apoi voru fi puse elevele se arate, sub conducerea invetiatorulu, cursulu logicu alu ideiloru din piesele cetite, precumu si caracteristic'a persónelor si a situatiuniloru, ce se presenta in acelea. Elevele se voru deprinde prin declamari si de a predá piesele literare, nu numai dupa întielesu, dar' si in modu esteticu si retoricu. In fine pe lãnga lectur'a de piese literare, se voru comunica elevelor si date din istori'a literaturei si din biografiile scriitoriloru.

§. 12.

Limb'a maghiara, un'a óra pe septemàna.

Analise gramaticale si logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii si cetirea de descrieri si biografii.

§. 13.

Limb'a germana, un'a óra pe septemàna.

Analise gramaticale si logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii si cetirea de descrieri si biografii.

§. 14.

Limb'a francesa, doue óre pe septemàna.

Partea formara si sintactica a gramaticiei, analisari logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii, cetirea de descrieri si biografii.

§. 15.

Matematic'a, un'a óra pe septemàna.

a) din *computu*: Repetirea celoru 4 specii cu numeri întregi si cu frãngeri decimale si comune. Aplicarea mesuriloru in computu. Esemple de asia numit'a „regula de trei.“ Calcularea pretiului de materii amestecate. Calculi din „regul'a societatii.“ Tóte operatiunile se voru resolvá prin ratiionamentu.

b) Din *Comptabililate*: Purtarea de registre simple, aplicate in economi'a casei.

§. 16.

Sciintiele naturale, doue óre pe septemàna.

a) Din *Istori'a naturala*: Infatisiarea si descrierea amenuntita a unora din reprezentantii principali din diferitele grupe ale animaleloru, plantelor si mineraleloru, mai alesu a celoru ce se distingu, fia prin folosulu, fia prin stricaciunea, ce causédia omului. Dela acei reprezentanti se va trece la caracterisarea in generalu a grupelor la cari apartinu. Astfelu invetiamentulu, procedendu pe cale inductiva dela concretu la abstractu, se va terminá prin a deschide eleveloru priviri asupr'a sistemeloru zoologiei, botanicei si mineralogiei in totalitatea loru.

b) Din *chemia*: Infatisiarea prin exprimente a elementelor mai insemnate a corpuriloru. Pe lãnga aceea explicarea proceselor chimice, ce se presenta cu deosebire in economi'a casei.

c) Din *Fisica*: Insusirile generale ale corpuriloru. Lucrarea poteriloru mecanice. Greutatea, caderea corpuriloru. Apasarea corpuriloru fluide, apasarea aerului (barometrulu). Efectele caldurei (termometrulu), machina de vaporu, aburii,

negur'a, norii, plói'a, néu'a, grindin'a, róu'a, brum'a. Fenomene din acustica, optica, electricitate si magnetismu. Usulu ce ómenii facu din aceste puteri ale naturei. Tóte pe scurtu si in modu experimentalu.

§. 17.

Istori'a, doue óre pe septemàna.

Expunerea in rëndu chronologicu, dar pe scurtu, a evenimenteloru mai insemnate din istori'a universale si a patriei, punëndu-se in evidentiã mai alesu persónele, cari au fostu factorii principali in aceste evenimente.

Desfasiurarea atátu a evenimenteloru, càtu si mai alesu a biografiloru istorice se va face cu scopu de a se influentiã prin ele in specialu cultur'a inimei eleveloru. Dreptu aceea se va si espune cu preferentiã partea interióra a istoriei. Preste totu insa se voru considerá mai multu momentele si epocele, ce arpartinu istoriei culturai popóreloru.

§. 18.

Geografi'a, una óra pe septemàna.

Invetiamèntulu se va incepe cu geografi'a matematica sau astronomicã, dându-se eleveloru notiunile cele mai necesare din aceea si din cosmografia.

Dupa aceea va urma geografi'a fisica si in legatura cu conținutul acesteia, datu érase pe scurtu, se voru impartasi eleveloru in liniamente generale si cunoscintie din geologia despre formatiunea pamèntului. Incheierea se va face cu geografi'a politica. Din acésta se voru luá pe rëndu mai àntàiu continentele si marile in totalitatea lor. Apoi se va trece la impartirea continenteloru in staturi, cu care ocaziune elevele voru avea se desemneze incele chartele respective. In cele din urma li se voru da descrieri atátu despre popóre, càtu si despre ținuturi si locuri mai memorabile in forma de tablouri.

§. 19.

Higien'a, una óra pe septemàna.

Notiuni elementare despre organismulu corpului si despre functiunile organeloru aceluia. Condițiunile principale dela cari atârna sanatatea corpului. Materiile nutritóre si nutritia corpului. Inveninarea. Ajutoriu in casuri de pericole de viétiã. Mesuri de luatú in casuri de morburi epidemice. Ingrigirea de morbosu in generalu.

§. 20.

Pedagogi'a de casa, una óra pe septemàna.

Notiuni elementare despre relatiunile dintre sufletu si corpu, mijlocite prin sistemulu cerebro-spinalu, si in legatura cu acelea desfasiurarea fenomeneloru celoru mai insemnate din viéti'a spiritualã. Notiunea educatiunei si a pedagogiei. Ingrigirea ce trebuie se se deã copiiloru din punctu de vedere pedagogicu si higienicu in anulu àntàiu, alu doilea, alu treilea si pana intr'alu sieptelea alu vietii.

§. 21.

Economi'a de casa, una óra pe septemàna.

Chiamarea femeii in conducerea economiei de casa. Venitele si spesele necesare si cele nenecesare. Luxulu si urmarile lui. Arangiarea si ținerea in ordine si curatienia a casei. Gustulu bunu si mod'a. Conservarea mobileloru si a unelteloru

de casa. Conservarea materiiloru menite pentru nutritie. Notiuni generale despre bucataria si despre prepararea bucateloru. Impartirea lucrului in economia. Servitorii si alte persóne ajutóre in purtarea economiei. Notiuni despre ingrigirea animaleloru domestice si a planteloru necesare in bucataria. Influentiã ce femeia economa exercita asupr'a vietii morale si asupr'a pozitiei sociale a familiei. Inusirile, ce femeia trebuie se le aiba mai alesu cá economa.

§. 22.

Lucrulu de màna femeiescu, 6 óre pe septemàna.

Desemnulu pentru croitoria. Croirea de albituri si de vestminte. Deprinderi in cusutulu cu màn'a si cu machin'a. Repararea si confectionarea de albituri si vestminte.

Din siedinti'a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romàna si cultur'a poporului romànu ținuta in 31 Octomvrie 1887.

Iacobu Bolog'a m. p.,
vice-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Nr. 495/1887.

Procesu verbale

alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedinti'a dela 8 Noemvrie n. 1887.

Presiedinte: Iacobu Bolog'a vice-presiedinte. Membrii presenti: E. Macellariu, P. Cosm'a, I. Popescu, Z. Boiu, G. Baritiu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, E. Brote, cassariu.

Secretariu: Dr. I. Crisianu.

Nr. 194. Cassariulu Asociatiunei, dlu E. Brote prin adres'a dto 26 Octomvrie a. c. restituie ratiociniulu pe anulu scol. 1886/7 alu scólei civile de fete cu internatu a Asociatiunei transilvane, ce i s'a transpusu in urm'a conclusului comitetului dto 13 Octomvrie a. c. sub Nr. 444. (Ex. Nr. 480/1887).

— Ratiociniulu scólei civile de fete cu internatu a Asociatiunei pe anulu scol. 1886/7 se transpune spre revisiune si censurare unei comisiuni in persónele dloru: Partenie Cosm'a si Ioanu Popescu membrii ai comitetului.

Nr. 195. Cassariulu Asociatiunei dlu E. Brote, presenta socotel'a architectului G. Maetz in suma de 129 fl. 05 cr. v. a. pentru spoitulu si reparaturile etc. executate la edificiulu scólei. (Ex. Nr. 497/1887) si propune, ér' comitetulu decide:

— Socotel'a architectului G. Maetz se transpune unei comisiuni edile, esmise prin conclusulu comitetului dto 26 Ianuarie a. c. pt. prot. 26 in persónele dloru: Br. Ursu, P. Cosm'a si E. Brote, carea va avea se collaudeze lucrurile executate.

Nr. 196. Directiunea calei ferate s'omesiane in Desiu prin adres'a dto 31 Octomvrie a. c. Nr. 4283 arata, cà făcèndu, in urm'a hãrtiei acestui comitetu dto 13 Octomvrie a. c. Nr. 439 cercetare la oficiulu postalu din Deesiu in caus'a expedarei pachetului destinatú pentru Asociatiune, i s'a respunsu, cà numitulú oficiu nu pórtã vin'a la întârdierea întâmplata. Dupa-ce din cartea sa de posta e evidentu, cà

pachetulu s'a predatu la posta inca la 14 Iulie a. c. si dupa-ce nici unulu din oficiile postale nu vrea se i-a asuprasi vin'a la întârdiere, numit'a directiune e de parere: sè se tréca preste acésta afacere la ordinea dilei. (Ex. Nr. 492/1887).

— Spre sciintia.

Nr. 197. Efori'a scólei granituaresci române din Hatiegu adeveresce cu multiamita primirea cartiloru, donate de comitetulu Associatiunei pe sém'a bibliotecii numitei scóle. (Ex. Nr. 494/1887).

— Spre sciintia.

Nr. 198. Dlu G. Manu advocatu in Deesiu prin adres'a dto 31 Octomvrie a. c. cu provocare la hârti'a comitetului de sub Nr. 366/1887 respunde interesele dupa capitalulu de 355 fl. cu incepere dela 1 Maiu 1883 si pâna la trimiterea aceluia in sum'a de 120 fl. 70 cr. v. a. si cere a i se trimite contractulu provediutu cu clausul'a de aprobare. (Ex. Nr. 490/1887).

— Contractulu de vëndiare incheiatu cu dlu G. Manu asupra realitatiloru ce apartînu fundatiunei „I. Titie“ se apróba si din partea Associatiunei, fiindu a se estradá in doue exemplare: unulu pe sém'a cumparatorului si celalaltu pe sém'a Associatiunei.

Nr. 199. Secretariulu alu II-lea raportédia asupr'a petitiuniloru, ce in urm'a concursului de sub Nr. 406 dto 9 Septemvrie a. c. au intratu la comitetulu Associatiunei pentru stipendii.

Cu totulu s'au prezentatu 19 concurenti. Dintre acestia 7 reflectédia numai la stipendiile din fundatiunile „Marinoviciu“ si „Radu M. Riurénu,“ unulu numai la stipendiulu „Marinoviciu“, ér' 11 la ori-care din stipendiile, pentru care s'a scrisu concursu.

La stipendiulu dela pos. A. 1. in suma de 60 fl. pe anu, din fundatiunea „Marinoviciu“, pentru studenti dela gimnasiu, au intratu 8 (respectiv 19) petitiuni.

Avèndu in vedere atestatele prezentate, class'a, ce frecuentédia si starea familiei dovedita prin documente:

Stipendiulu de 60 fl. pe anu, din fundatiunea „Marinoviciu“ se votédia tinerului Eli'a Daianu, studentu de a VIII-a classa la gimnasiulu românulu din Blasiu.

Nr. 200. La stipendiulu dela pos. A. 2. in sum'a de 40 fl. pe anu, din fundatiunea „Radu M. Riurénu“ destinatu pentru studenti dela gimnasiu, au intratu 6 (respectiv 18) petitiuni.

Din considerantele amintite la conferirea de sub Nr. precedentu alu acestui protocolu

— Stipendiulu de 40 fl. pe anu din fundatiunea „Radu M. Riurénu“ se votédia tinerului Danila Stanu, studentu de class'a VI-a la gim. de statu din Sibiu.

Nr. 201. La stipendiulu dela pos. A. 3. in sum'a de 20 fl. pe anu, din fundatiunea „E. D. Basiot'a“ menitu pentru gimnastii, cu preferintia celoru din muntii apuseni, sau din fostulu districtu alu Naseudului, au intratu 11 petitiuni. Din considerantele amintite la conferirile precedente, si avèndu in vedere si locul nascerii concurentiloru

— Stipendiulu de 20 fl. pe anu, din fundatiunea „E. D. Basiot'a,“ se votédia tinerului Mihaiu Candrea din Négr'a, muntii apuseni, studentu de a III-a classa la gimnasiulu românulu din Bradu.

Nr. 202. La ajutoriulu de 20 fl. pe anu pos. B. 4. din concursulu de sub Nr. 406/1887, din fundatiunea „Tofaléna“ menitu pentru tineri descendentii din vre-o familia de ale fostei comune „Tofaleu“, cari aru voi se invetie vre-o meseria óre-care, nu s'a prezentatu nici unu concurentu.

— Neputèndu-se conferí ajutoriulu amintitu, sum'a de 20 fl. v. a. se adauge la fondu.

Nr. 203. Delegatulu comitetului in afacerile scolare dlu Ioanu Popescu, cu provocare la insarcinarea primita din siedinti'a comitetului dela 31 Octomvrie a. c. raportédia:

a) cà atátu dsiór'a Matild'a Mangesius, invetiátóre de gimnastica pentru elevele scólei civile, càtu si dsiór'a Theresi'a Czekelius, invetiátóre din lucrulu de màna femeiescu in cursulu complementaru, au fostu introduse in oficiile loru, imediatu dupa siedinti'a numita;

b) cà si in cursulu complementaru, frecuentatu pâna acumu de 4 eleve, s'au inceputu a se dá dejá lectiuni;

c) cà dintre puterile didactice aplicate in clasele scólei civile, s'au angagiatu a prelege dlu S. Albini din Istoria si Geografia, dsiór'a Filipescu din Istoria naturala si din economia de casa, éra dsiór'a directóra E. Petrascu din limb'a franceza;

d) cà dsiór'a directóra E. Petrascu a promis, cà va luá asupr'a sa sarcin'a de a fi instructóra elevelor si in prepararea mâncariloru in bucataria;

e) cà afara de cele amintite, se mai dau elevelor lectiuni din Higiena prin dlu Dr. I. Mog'a si din pedagogia prin insusi raportorulu, dlu I. Popescu. (Ex. Nr. 496/1887).

— Spre sciintia.

Iacobu Bolog'a m. p.,
vice-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Verificarea acestui procesu verbalu se increde dloru: Cosm'a, Popescu, Baritiu.

S'a cetitu si verificatu.

Sibiu, 10 Noemvrie 1887.

P. Cosm'a m. p.

I. Popescu m. p.

G. Baritiu m. p.

Bibliografia.

Noulu Calindariu de casa pe anulu bisectu 1888. Anulu VIII. Pretiulu 30 cruceri v. a. Brasiovu Tipografia Alexi 1887. Afara de partile cunoscute, din care se compunu Calindarele, partea de lectura pentru distractiune se afla pe 71 de pagine in care si unele ilustratiuni. Dela pag. 74 inainte urmédia seriile timbreloru, tarifele de procente. Postele cu tarifele loru la scrisori si la valori in monarchia si in afara, cum si la telegrafii; apoi tèrgurile de tíera in Transilvani'a si in Romani'a; in fine postele, telegrafile si timbrele din acelu statu, de a caroru cunoscintia au lipsa mai virtosu comerciantii din cetatile meridionali ale Transilvaniei, cum Brasiovu, Fagarasiu, Sibiu, S. Sebesiu etc. cum si locuitorii margineni, cari isi au economiile loru de vite in Romani'a din vécuri nepomenite, sau mai exactu din véculu descalecarei, adeca mai multu de 1700 de ani. Urmédia vre-o 22 foi pline de anuntiuri.